

BAUSKAS VALSTS ĢIMNĀZIJA

**DZIMTAS VĒSTURES PĒTNIECĪBAS INTEGRĒŠANA LATVIEŠU
VALODAS APGUVES PROCESĀ**

Kaspars Kalējs, Bauskas Valsts ģimnāzija
Kristiāns Jakubovskis, Zemgales vidusskola

“LATVIEŠU VALODA I” MĀCĪBU SATURA DOKUMENTU UN MĀCĪBU LĪDZEKĻU ANALĪZE, INTEGRĒTA MĀCĪBU SATURA PAMATOJUMS

Ar dzimtas vēsturi saistīto prasmju atspoguļojums vispārējās vidējās izglītības standarta optimālā līmeņa sasniedzamajos rezultātos

Katram ir sava dzimtā valodā, tās apguves nozīme tiek akcentēta ikvienā mācību priekšmetā, tas ir norādīts Vispārējās vidējās izglītības standarta mērķos un *Skola2030* paraugprogrammā minētajos sasniedzamajos rezultātos: “*VL.6.1.1.1. Pamato latviešu valodas nozīmi Latvijas sabiedrībā un savā dzīvē, kā arī dzimtās valodas nozīmi citu valodu apgūvē.*” Liela nozīme latviešu valodas apgūvē jāvelta ģimenē runātajai valodai un tās īpatnībām, to apliecina sasniedzamais rezultāts, beidzot 6. klasi valodas struktūras sadaļā: “*VL.6.3.1.2. Saklusa un skaidro ģimenē un tuvākajā apkārtnē lietotos, no literārās valodas atšķirīgos vārdus, piemēram, sarunvalodas vārdus, aizguvumus, izlokšņu vārdus vai vārdus, kas rada emocionālu ekspresiju. Pamato to lietojumu saziņā.*”

Vidējās izglītības standartā iekļautie sasniedzamie rezultāti skolēnam vispārējā un optimālajā līmenī aptver plašu kompetenču loku, kas ir saistāms ar dzimtas vēstures izpēti, piemēram, sadaļā “Valoda un sabiedrība” optimālā līmeņa 1.1. sasniedzamais rezultāts ir saistāms ar normatīvo aktu izpēti latgaliešu rakstu valodas un lībiešu valodas kontekstā, kas ir jēgpilna mācību procesa sastāvdaļa, kas ir noderīga arī pēc vidējās izglītības iegūšanas. Šīs pašas sadaļas 1.2. sasniedzamais rezultāts saistāms ar teorētiskās literatūras izpēti, kas ir neatņemama mācību procesa sastāvdaļa dažādās izglītības pakāpēs, – arī šoreiz tas ir minēts iepriekšminēto valodu kontekstā.

Vidējās izglītības standartā latviešu valodas mācību priekšmetā noteikto sasniedzamo rezultātu otrajā sadaļā “Mediji, valoda un ietekme” 2.1. sasniedzamais rezultāts pauž: “*Lai daudzpusīgi izzinātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtu, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus.*” šis sasniedzamais rezultāts vistiešākā veidā sasaucas ar informācijpratību, tekstpratības prasmes pilnveidošanu, spēju strādāt ar teorētisko literatūru, kas ir ne tikai mācību līdzekļos paustā informācija, bet arī zinātnieku pētījumi, publikācijas un monogrāfijas. Bieži vien dzimtas vēstures izpētes procesā ir nepieciešams vērsties pēc palīdzības publiskajā vidē sociālajos tīklos (piemēram, domubiedru grupās), ar šo ir saistāms optimālā līmeņa 2.4. sasniedzamais rezultāts: “*2.4. Atbildīgi, ievērojot*

ētikas normas, iesaistās saziņas situācijās, īpaši sociālajos medijos, prasmīgi lietojot valodas līdzekļus: vārdus, frazeoloģismus, simbolus, pieturzīmes. Labvēlīgi izturas pret saziņas partnera uzskatiem un pārlicību. Regulē savu lingvistisko uzvedību, lai īstenotu saziņas mērķus vai mainītu komunikācijas gaitu, ja tiek pārkāptas saziņas kultūras normas.”

Sasniedzamo rezultātu 3. grupa veltīta stilistikai, kas saistāma ar šo pētījumu (gan apguves procesā, gan arī noslēguma pārbaudījumā ir uz stilistiku attiecināmi jautājumi), saikni pierāda optimālā līmeņa 3.1. un 3.3. sasniedzamie rezultāti: “3.1. *Veido un vērtē saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus un sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba rediģēšanas nepieciešamību.*” un “3.3. *Veido atsevišķu žanru zinātniskā stila tekstus, piemēram, mutvārdu ziņojumu, referātu, kopsavilkumu, recenziju, ievērojot teksta izveides un valodas līdzekļu izvēles nosacījumus. Iesaistās diskusijā par zinātniska satura jautājumiem, izprot un lieto atbilstošās jomas terminus. Respektē autortiesības un intelektuālā īpašuma tiesības, precīzi citējot autorus un rūpīgi noformējot atsauces uz avotiem.*”

4. grupa ir saistīta ar valodas struktūru, ar dzimtas vēstures izpēti tiešā veidā ir saistāmi divi sasniedzamie rezultāti: “4.3. *Analizē vārdus no etimoloģiskā, stilistiskā, sociālā, teritoriālā, vēsturiskā viedokļa, izmantojot atbilstošus leksikogrāfijas materiālus. Vērtē vārdu izvēli saziņas mērķa sasniegšanā. Pilnveido savu prasmi lietot precīzus, iedarbīgus, noteiktai valodas lietojuma jomai specifiskus vārdus.*” un “4.7. *Prasmīgi izvēlas un analizē iederīgākos un precīzākos pareizrūnas, gramatikas un interpunkcijas līdzekļus ietekmīga teksta veidošanai. Tekstā ievēro literārās valodas pareizrūnas un pareizrakstības normas.*” (Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumi Nr. 416).

Lai vidusskolas posmā varētu veikt ar dzimtas vēsturi saistītus pētījumus, ir svarīgi, ka daudzas prasmes tiek apgūtas pirms tam – pamatizglītības posmā. Tā *Skola2030* paraugprogrammā ir temats, kas tiek sasaistīts ar ģimeni – 5. klases 3. temats “Vārdi manā ģimenē”, kas ir veltīts vārda sastāvam un vārddarināšanai, akcentējot valodas īpatnību atšķirību katrā ģimenē, rosinot veikt nelielu pētījumu par ģimenes personvārdiem. Piedāvātajā apguves norisē skolēni tiek rosināti veidot sava uzvārda stāstu, piefiksējot to, ko ģimenē ir dzirdējuši par uzvārda rašanos. Tāpat arī tiek runāts par ielūguma tapšanu, tiek piedāvāts rosināt skolēnus izveidot ielūgumu uz kādu ģimenes un dzimtas pasākumu. Citās klasēs sasaistes ar ģimeni, tās vēstures izpēti netiek piedāvātas. Vidusskolas standartā tiešu norāžu uz dzimtas vēstures pētniecības aspektiem un antroponīmu sistēmas izpētes jautājumiem nav.

Ciltskoka pētīšana Latvijas teritorijā

Latvijā, gluži kā citur pasaulē, ir daudz iespēju ciltskoka izpētē. Svarīgākie materiāli, kas noder šajā procesā, ir LVVA publicētie dokumenti tiešsaistē: tautas skaitīšanas, pasu reģistri, baznīcu grāmatas un muižu revīzijas. Sākotnēji jāmēģina noskaidrot vecāku un vecvecāku dzimšanas vieta un vecums. Ir jāizskata ļoti liels apjoms dokumentu. Lai noskaidrotu informāciju par senčiem, var vērsties dzimtsarakstu nodaļā, taču dažas izziņas var pieprasīt tikai meklējamās personas radnieks.

Lai pētītu senčus Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē, ir nepieciešamas vismaz minimālas zināšanas krievu, vācu valodā – jāzina skaitļi, radniecību apzīmējoši vārdi, jāprot salasīt muižu un māju nosaukumi vāciski (muižu nosaukumu, ja pareizi salasa, tulkojumu var atrast tīmeklī). Latgalē (vai pētot katoļus) šos pašus terminus jāzina krievu un poļu valodā (senākos dokumentos arī latīņu valodā) (Beikerte, 2018).

Dzimtas vēstures izpētē ir plašs metožu un materiālu klāsts.

Radu iztaujāšana: lai uzsāktu dzimtas koka izveidi, ir nepieciešams apzināt zināmos radus, tos apvienot vienotā ciltskoka shēmā. Savukārt, lai varētu turpināt koka izpēti, nepieciešams izvaicāt senākos radus (parasti vecvecākus), kam vajadzētu zināt savus vecvecākus. Ir svarīgi no senčiem iegūt senāko zināmo senču datus – vārdu, uzvārdu, dzimšanas vietu un dzimšanas gadu, pēc iespējas precīzēt, kur reģistrēts bērns, laulība.

Radi visbiežāk atceras, kā izskatījušies viņu senči (to augumu, matu krāsu, kādas citas īpatnības, arī valodas, kurās runājuši), nodarbošanos, izglītību, laulātos un bērnus, miršanu. Par ienācējiem parasti zina pateikt, no kurienes tie atnākuši. Konstatētās grūtības, iztaujājot radus un paziņas:

- 1) neatceras gadskaitļus, kad kāds dzimis, precējies, miris vai mainījis dzīves vietu, bet gan atceras, cik pats stāstītājs toreiz bijis vecs, vai arī spēj salīdzināt ar kādu citu jau datētu notikumu, pēc kura var aptuveni datēt radu dzimšanu, miršanu un citus notikumus;
- 2) bieži neatceras vecāko senču vārdus;
- 3) sevišķi kritiski jāvērtē ziņas par pētāmās personas spējām vai rakstura īpašībām, jo šajā aspektā ziņas bieži var būt tendenciozas. ziņu objektivitāte pieaug, ja iespējams iztaujāt atsevišķi vairākas personas (Klētņieks, 1939).

Dažādos izglītības posmos latviešu valodas mācību stundās skolēniem tiek attīstītas intervijas prasmes, kas arī lieti noder dzimtas vēstures pētniecībā. Skolēnam ir iespēja veikt interviju, kurā gūtos rezultātus var vēlāk izmantot pētniecības, nevis paveikt šo darbu, iegūto rezultātu nodot skolotājam un aizmirst, ka šāds darbs ir veikts. Dzimtas vēstures pētniecībā ieteicams sākt ar jaunākajiem dokumentiem, kas ir pieejami, lai, balstoties tajos gūtajā informācijā un faktoloģiskajos pierādījumos, virzītos uz senākiem dokumentiem. Ņemot vērā

to, ka skolēns var būt dzimis jauktā ģimenē, skolotājs var rosināt skolēnu iepazīt dzimtas vēstures pētniecības iespējas tajā valstī, kur dzimis kāds no vecākiem un pastāstīt par to pārējiem klases skolēniem.

1935. un 1941. gada tautas skaitīšana: tautas skaitīšana ir galvenais veids, kā valsts vadība gūst pārskatu par iedzīvotāju sociālo, kultūras un saimniecisko dzīvi. Tas ir svarīgi, plānojot un attīstot saimniecisko dzīvi un kultūru, kā arī uzlabojot dabisko iedzīvotāju skaita pieaugumu. Tautas skaitīšanās norādīja personas vārdu, uzvārdu, nodarbošanos, dzimšanas gadu. Šie dati ir nozīmīgi turpmākajā izpētes procesā, jo sniedz priekšstatu par tiem senčiem, kurus nav iespējams atrast baznīcu reģistros, bet tie joprojām ir vecāku, vecvecāku atmiņās, vienkārši trūkst kāda cilvēka biogrāfijas faktu, lai turpinātu personas meklēšanu baznīcu reģistros. Ziņas par personām, kas dzimušas pēc 1941. gada tautas skaitīšanas, var iegūt Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departamenta reģistros. Tiešsaistē ir pieejamas 1935. un 1941. gada iedzīvotāju uzskaites (sk. 1. attēlu). Lai ar tām strādātu, ir nepieciešams zināt, kur konkrētajos gados dzīvojuši senči. Tautas skaitīšanās ir norādītas ziņas par personām: vārds, uzvārds, dzimšanas gads, vieta, profesija. Šie dokumenti ir pieejami tiešsaistē, vietnē *familysearch.org* (Veģis, 2022.) 1935. un 1941. gada tautas skaitīšanas dokumenti izmantojami izglītībā, arī pētot un salīdzinot personvārdu rakstību senāk, dažādus vietvārdus, cilvēku profesijas.

Iedzīvotāju saraksts

Selgavas apriņķis *Dzūkstes* pilseta, pagasts

Namā, *Apšu* ciemā, ielā Nr. Laukos uzrādāms mājas

(apdzīvotās vietas) nosaukums

Nama (mājas) īpašnieks, pārvaldnieks vai viņa vietnieks *Kimmins Kustars Dzūkstes p. Apšu*
(savtērps, vārds un adrese)

Dzīvokļu skaits *3* Iedzīvotāju skaits *7*

Personas Nr.	Uzvārds un vārds (Iepildāms pēc pasas)	Dzimums (vīr., stēv.)	Dzimk. gads, mēn., diena vieta	Tautība Tēvība	A m a t s Nodarbošanās (kādu darbu strādā)	Kad pierakstīta tagadējā dzīves vieta	Kad un no kurienes ieradies (Izplūdiņš par visiem, kas apmet. uz dzīvi pēc 1940. g. 16. Vē)	P i e z i m e s (Atzīmējama precēbute, piem., izbraucis uz laukiem u. t. t.)
1	<i>Kimmins Kārlis</i>	<i>vīr.</i>	<i>1870. 11. 21. Latvija, Dzūkstes p. Apšu</i>	<i>Latvis</i>	<i>Zemkopis</i>	<i>1934. g. 12. 14.</i>		
2	<i>Kimmins Lotiļa</i>	<i>vīr.</i>	<i>1869. 5. 10. Latvija, Dzūkstes p. Apšu</i>	<i>Latvis</i>	<i>Zemkopis</i>	<i>1934. g. 12. 14.</i>		
3	<i>Kimmins Roberts</i>	<i>vīr.</i>	<i>1898. 13. 10. Latvija, Dzūkstes p. Apšu</i>	<i>Latvis</i>	<i>amalgabots</i>	<i>1934. g. 12. 14.</i>		
4	<i>Kimmins Kustars</i>	<i>vīr.</i>	<i>1900. 23. 10. Latvija, Dzūkstes p. Apšu</i>	<i>Latvis</i>	<i>Zemkopis</i>	<i>1934. g. 12. 14.</i>		
5	<i>Kimmins M. Pāls</i>	<i>vīr.</i>	<i>1907. 09. 10. Latvija, Dzūkstes p. Apšu</i>	<i>Latvis</i>	<i>Zemkopis</i>	<i>1934. g. 12. 14.</i>		
6	<i>Kimmins Harijs</i>	<i>vīr.</i>	<i>1889. 02. 10. Latvija, Dzūkstes p. Apšu</i>	<i>Latvis</i>	<i>Skolnieks</i>	<i>1934. g. 12. 14.</i>		
7	<i>Kimmins Richards</i>	<i>vīr.</i>	<i>1938. 11. 5. Latvija, Dzūkstes p. Apšu</i>	<i>Latvis</i>	<i>Skolnieks</i>	<i>1934. g. 12. 14.</i>		

1. attēls. Dzūkstes pagasta 1941. gada iedzīvotāju saraksts “Apšu” mājās

Baznīcu grāmatas: baznīcu grāmatās atrodami kristību reģistri, iesvētīto saraksti, laulību un miršanas reģistri un draudzes locekļu saraksti. Latvijā pieejami astoņu konfesiju reģistri – baptistu, luterāņu, Mozus ticīgo, pareizticīgo, reformātu, Romas katoļu, uniātu, vecticībnieku. Baznīcu reģistru grāmatas visbiežāk tiek izmantotas dzimtu vēstures pētīšanai un ciltskoku sastādīšanai. No šīm grāmatām var uzzināt arī daudz ko citu, piemēram, kad ir

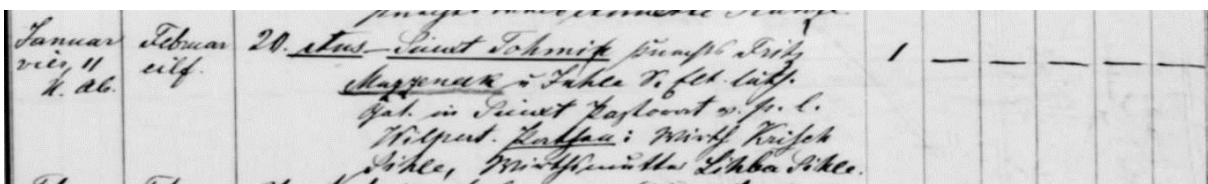
radušās mājas, kapsētas, informāciju par mājām, muižām, kapsētām, kuru šodien vairs nav, kādi personvārdi agrāk ir bijuši populāri, cik lielas bija ģimenes, vai, piemēram, citu informāciju, kas var palīdzēt lingvistiskajos pētījumos.

Baznīcu grāmatās ir vairāku veidu reģistri: dzimušo reģistri (tiek norādīts personas dzimšanas fakts, vecāku vārdi, krustvecāku vārdi, iesvētīto reģistri (norāda vecumu iesvētīšanas brīdī, vecāku vārdus), laulāto reģistri (norāda laulību datumu, laulāto vārdu, uzvārdu, vecumu, vecāku vārdu un uzvārdu – ļoti noderīgs materiāls sieviešu dzimtas izpētē, jo bieži vien bērna dzimšanas ierakstā nav norādīts mātes dzimtais uzvārds), mirušo reģistri (norādīts vārds, uzvārds, dzīvesvieta, gads, nāves iemesls, apbedīšanas vieta).

Izglītības procesā gan latviešu valodā, pētot tautasdziesmu valodu, tajā izmantotos valodas līdzekļus, gan literatūrā, runājot par mūža godiem, nākas runāt ar skolēniem un skaidrot seno latviešu godu nozīmi, tradīcijas, lai skolēnam sniegtu pēc iespējas plašāku ieskatu, pētot valodas mainību laika ritējumā. Skolēniem var demonstrēt kristību, laulību, iesvētību un miršanas ierakstus no baznīcu grāmatām, kas kalpo kā uzskates līdzekļi mācību stundās.

Kristīto reģistri: ieraksti (sk. 2. attēlu) kalpo kā pierādījums konkrētas personas dzimšanas un kristību faktam. Tajos ir norādīts bērna vārds un uzvārds, dzimšanas datums, laiks un vieta, bērna vecāku vārds un uzvārds, konfesija, sociālais stāvoklis vai nodarbošanās (dažreiz arī piederības vieta), vai bērns dzimis laulībā vai ārļaulībā, ziņas par krustvecākiem, tās personas vārds un uzvārds, kas bērnu kristījusi, un kristību vieta.

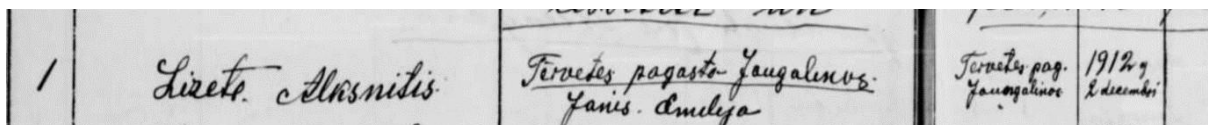
Dažādu vēstures notikumu, piemēram, 2. pasaules kara, dēļ, vairākām draudzēm trūkst dažādu gadu reģistru. Grūtības rodas arī tad, ja senči jāmeklē pareizticīgo vai vecticībnieku draudžu reģistros, jo daļa šo dokumentu kara laikā ir evakuēti uz Krieviju.

2. attēls. Džūkstes luterāņu draudzes 1880. gada kristīto ieraksts²

Ieraksta saturs: 1880. gada 4. janvārī dzimis un 11. februārī kristīts Ansis, Džūkstes muižas "Tomiņu" māju kalpa Friča Muceniema un viņa sievas Jūles dēls. Vecāki abi luterāņi. Kristīts Džūkstes baznīcā, kristījis mācītājs Vilperts. Krustvecāki: saimnieks Krišs Zīle, saimnieka māte Lība Zīle.

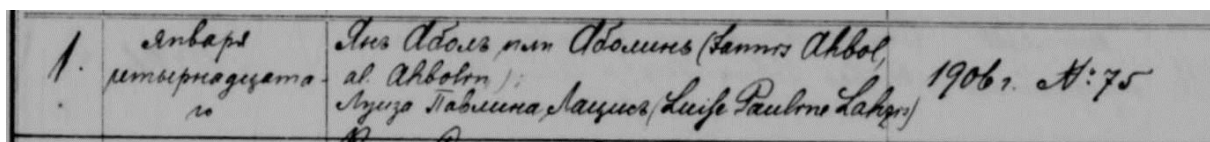
Iesvētīto reģistri: Iesvētīto sarakstos (sk. 3. attēlu) parasti ir norādīts iesvētīto personu vārds un uzvārds, dzimšanas vieta un laiks, iesvētīšanas datums, vecāku vārds un uzvārds, sociālais stāvoklis un arods, piezīmes par iesvētītā zināšanām reliģijā, norādītā informācija var atšķirties atkarībā no draudzes, kurā veikta iesvētīšana. Iesvētīto ieraksti palīdz apliecināt dzimšanas ieraksta pareizību, precizēt ziņas par senčiem.

3. attēls. 1930. gada Kalnamuižas iesvētīto reģistrs³

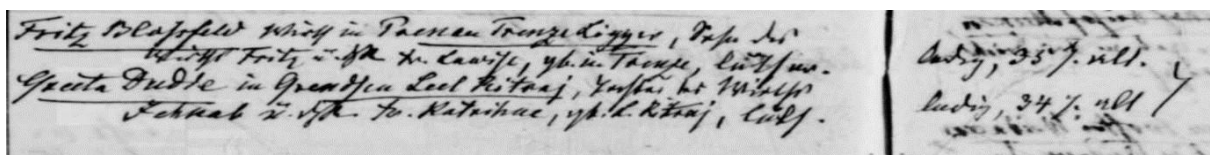
Ieraksta saturs: 1930. gadā ar 1. kārtas numuru iesvētīta Lizete Alksnītis, dzīvo Tērvetes pagasta “Jaungalēnos”, vecāki ir Jānis un Emīlija. Dzimusi Tērvetes pagasta “Jaungalēnos” 1912. gada 2. decembrī.

Laulāto reģistri ir vēl viens reģistrs, kas var palīdzēt gūt ziņas par dzimtu. Tajos ir divējādi ierakstu veidi – īsie laulību ieraksti (norādīts tikai laulāto vārds un uzvārds, sk. 4. attēlu) un pilnie laulību ieraksti (sk. 5. attēlu), kuros ir laulāto vārds un uzvārds, ziņas par vecumu, sociālo stāvokli un nodarbošanos, dzimšanas vietu, iepriekšējo ģimenes stāvokli, saderināšanās, uzsaukšanas un laulāšanas datums, līgavaiņa un līgavas vecāku vārds un uzvārds, ziņas par to, vai viņi dzīvi vai miruši.

4. attēls. Džūkstes luterāņu draudzes 1907. gada laulāto reģistra ieraksts⁴

Ieraksta saturs: 1907. gada 14. janvārī laulāts Jānis Ābols, ar Āboliņš, ar Luīzi Paulīni Lācis, pilnais laulību ieraksts meklējams 1906. gada laulāto reģistrā ar kārtas numuru 75.

5. attēls. Džūkstes luterāņu draudzes 1889. gada laulāto reģistra ieraksts

Ieraksta saturs: Līgavainis ir Fricis Blofelds, Pienavas “Trenču-Liģeru” saimnieks, saimnieka Friča un viņa sievas Lavīzes dēls, dzimis “Trenčos”, luterānis, 35 gadus vecs. Līgava ir Grieta Dudze, Grenču muižas “Liel-Ritrāju” saimnieka Jēkaba un viņa sievas Katrīnes meita, dzimusi “Liel-Ritrājos”, luterāna, 34 gadus veca.

Muižas iedzīvotāju uzskaites jeb dvēseļu revīzijas (sk. 6. attēlu) ir nodokļu maksātāju skaitīšana Krievijas impērijā. Dvēseļu revīzijās iedzīvotāji tika iedalīti *oklados* jeb nodokļu kategorijās: kopumā bija 12 šādas kategorijas – no muižniekiem līdz dzimtļaudīm. Šajās uzskaitēs cilvēki tika reģistrēti pēc ģimeņu sastāva, norādot vecumu un dzīvesvietu gan konkrētās, gan iepriekšējās iedzīvotāju uzskaites laikā. Latvijas teritorijā notikušas vairākas iedzīvotāju uzskaites: 1765. gadā (tikai Latgalē), 1782., 1795., 1811., 1816., 1826., 1834., 1850. un 1858. gadā. Izmantojot šos dokumentus, ja tie ir saglabājušies, iespējams atrast senčus, kas

ir dzimuši 18. gadsimtā.

No.	Männliches Geschlecht.	Bei der letzten Revision betanden sich und sind nach derselben hinweggenommen.	Hieron sind abgegangen.	Gegenwärtig verhanden.
No.	Leinwand.	Alter.	Mann namentlich.	Alter.
	Transport	94.	15.	90.
	Linnf. Schick, Pankard	31.		35.
	Woj. Marz, Pankard	1.		5.

6. attēls. Valmieras apriņķa Seķu muižas 1816. gada iedzīvotāju uzskaitē

Ieraksta saturs: [ģimenes galva] kalps Jēkabs, Pētera dēls. 1811. gadā bijis 31 gadu vecs, 1816. gadā ir 35 gadus vecs. Viņa dēls Marčs, Jēkaba dēls, dzīvojošs 4. mājā. 1811. gadā bijis 1 gadu vecs. 1816. gadā ir 5 gadus vecs.

Pievērsoties uzvārdu pētniecībai, skolotājam ar skolēniem ir iespēja apskatīt digitalizētos muižu iedzīvotāju uzskaites materiālus, lai noskaidrotu, kad latviešiem tika piešķirti uzvārdi, kādi tie bija, vai tie ir latviskas cilmes. Tāpat skolēniem var piedāvāt grupās apkopot kādu nelielu muižu iedzīvotāju uzvārdus, tos sadalīt pēc noteiktiem kritērijiem, par piemēru var izmantot Ilgas Jansones pētījumus (Janone, 2016; 2018; 2022). lai skolēni apzinātos, kāda ir latviešu priekšvārdu un uzvārdu vēsture, skolotājs var sagatavot atbilstošu mācību materiālu, izmantojot Ojāra Buša, Paula Baloža, Laimutes Balodes u.c. pētnieku rakstus, monogrāfijas.

Mācību procesa raksturojums

Mācību process noris 22 mācību stundas. Temata apguve tika sadalīta trijos moduļos, pirmais no tiem tika veltīts ievadam dzimtas vēstures izpētē, ģimenē zināmās informācijas sistematizēšanai, radu intervēšanai. Pirmajā mācību stundā skolēni veica diagnosticējošo darbu. Pētījuma praktiskās daļas aprobācijas laikā skolēni pievērsās personvārdu pētniecībai dažādos kontekstos, noskaidrojot sava vārda un uzvārda cilmi un izplatību Latvijā, lai gūtu pieredzi darbā ar vārdnīcām, valodnieku pētījumiem, veidoja stāstījumu par savu vārdu, uzvārdu, intervēja radus par savas ģimenes vārdiem, uzvārdiem, hipokoristikām, iesaukām un mīļvārdiņiem; veidoja savu vai kāda radnieka dzīvesstāstu; rakstīja biogrāfiju; pētīja, kas rakstīts Ministru kabineta noteikumos par personvārdiem, kādi ortogrāfijas un interpunkcijas noteikumi attiecināmi uz personvārdu rakstību; pētīja ierakstus sociālā tīkla Facebook dzimtu pētnieku grupā, arī veidoja savu ierakstu, kurā bija ietverts lūgums pēc padoma, meklējot ziņas par kādu savu radnieku. Tāpat skolēni strādāja ar dažādām mirušo personu datubāzēm, meklējot, kāda informācija tur atrodama par viņu radiem, noskaidrojot, kā valsts iestādes var

palīdzēt dzimtas vēstures pētniecībā. Tālāk skolēni pētīja dažādus oriģināldokumentus – tautas skaitīšanas, baznīcu grāmatas, muižu revīzijas, seno tekstu korpusus –, lai gūtu ieskatu tajā, kā laika gaitā mainījusies personvārdu rakstība, veica zinātnisku pētījumu.

Otrā mācību stunda tika veltīta skolēnu ierosināšanai darbā ar personvārdu un uzvārdu etimoloģijas vārdnīcu, pievēršot uzmanību šķirkļos minētajai informācijai, tās izkārtojuma secībai vārdnīcā. Mācību stundas ievadā skolotājs rosina skolēnus domāt par to, kā ir radušies personu vārdi un uzvārdi. Tālāk skolēni prognozē, no kādas valodas vārdiem varētu būt cēlušies viņu personvārdi, virzot skolēnus domāt par to, kur meklēt nezināmo informāciju. Skolēni strādā ar K. Šiliņa “Personvārdu vārdnīcu”, I. Meža izdotajām grāmatām “Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos” un ar PMLP datubāzi, pildot dažādus uzdevumus, kuros ir jāmeklē informācija par saviem personvārdiem.

Trešajā mācību stundā par tēmu “Cik daudz es zinu par savas ģimenes vārdiem un uzvārdiem? Manas ģimenes vārdu un uzvārdu CV” tiek attīstītas skolēna CV veidošanas prasmes, tiek aktualizēta iepriekšējā mācību stundā uzzinātā informācija par skolēna vārda un uzvārda izcelsmi, skolēni tiek rosināti no citos mācību priekšmetos atcerēties, kas ir pētāmais jautājums, pētījuma mērķis, hipotēze, darba uzdevumi. Skolēni pilda darba lapas.

Ceturtajā mācību stundā ar skolēniem tika aplūkots intervijas jēdziens, stundas gaitā skolēni atkārtoja, kas ir intervija, intervētājs, intervējamais, pildīja darba lapu. Pievērsās divu interviju salīdzināšanai, kur viens piemērs atzīmējams kā ļoti veiksmīgs, otrs – neveiksmīgs. Mācību stundas noslēgumā skolēniem tika uzdots uzdevums, kurā ir jāintervē kāds savs radnieks par ģimenes personvārdiem un/vai iesaukām.

Piektajā mācību stundā tika apkopoti skolēnu interviju rezultāti, tika atskaņotas pāris labākās skolēnu intervijas. Skolēni tika sadalīti grupās, kur katrs izvēlējās vienu informācijas sistematizēšanas veidu, darba lapās aprakstīja katra veida pozitīvos un negatīvos aspektus. Kad tika pārrunāti dažādi informācijas sistematizēšanas veidi, skolēnu uzdevums bija veidot savu vai kāda radnieka dzīvesstāstu.

Sestajā mācību stundā skolēni strādāja ar MK noteikumiem nr. 114. “Par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju” (Ministru kabinets 2004), kur meklēja trūkstošo informāciju darba lapā par personvārdu pareizrakstību ne tikai latviešu literārajā valodā, bet arī latgaliešu rakstu valodā. Pēc tam skolēni apmainījās ar viedokļiem par to, cik viegli bija uztvert informāciju no normatīvajiem aktiem, kā veicās ar uzdevumu izpildi, kas sagādāja vislielākās grūtības, ko vēl varētu uzlabot un papildināt.

Septītā mācību stunda tika veltīta sociālā tīkla “Facebook” domubiedru grupas “Dzimtas detektīvs” ierakstu izpētei. Skolēni pētīja tur publicēto ierakstu struktūru, biežāk izmantotās frāzes, ierakstu autoru valodas īpatnības, kļūdas personvārdu pareizrakstībā, kur lietī noderēja

iepriekšējā mācību stundā izpildītās darba lapas. Tad skolēni veidoja savu ierakstu ar “palīgāsaucieni” citiem dzimtu vēstures pētniekiem par kādu savu radu, kura dzimta nav pētīta.

Astotajā mācību stundā skolēni apzināja iespējas, kā viņi ar valsts iestāžu palīdzību var uzzināt vairāk informācijas par saviem radiem. Atkārtoja lietišķo rakstu iezīmes, rakstīja iesniegumu kādai valsts iestādei par to, ka vēlas iegūt kāda sava radnieka civilstāvokļa akta apliecinājumu no šīs iestādes.

Devītajā mācību stundā skolēni strādāja ar mirušo datubāzēm, piemēram, *timenote.info* un *cemety.lv*, kur meklēja biogrāfiska rakstura ziņas par saviem mirušajiem radiem. Pētīja pirmajā minētajā vietnē publicētās biogrāfijas, veidoja atgādni par to, kam ir jābūt personas biogrāfijā.

Ar desmito mācību stundu sākās otrais mācību modulis, kur skolēni apzināja dažādus oriģināldokumentus kā palīglīdzekļus dzimtas vēstures apzināšanā un lingvistiskajos pētījumos. Šī mācību stunda tika veltīta LNB digitalizētā krājuma izpētei tīmekļvietnē *periodika.lv*. Skolēni meklēja ziņas par saviem radiem, pētīja dažādu laikposmu periodiskos izdevumus, kur apzināja esošos personvārdus, apkopoja katram laikmetam raksturīgo personvārdu rakstībā.

No 11. līdz 14. mācību stundai skolēni iepazīna dažādus tiešsaistes dokumentus: 1935. un 1941. gada tautas skaitīšanas, baznīcu reģistrus, muižu iedzīvotāju uzskaites un seno tekstu korpusus. Skolēnu uzdevums bija katrā no šiem vēstures avotiem atrast personvārdus, izvirzīt noteiktas likumsakarības par personvārdu rakstību konkrētajā laika posmā. Piemēram, izmantojot tautas skaitīšanas datus, skolēni varēja salīdzināt dzimtu sastāvu dažādos laika posmos un noteikt, vai bija kādas izmaiņas. Tāpat, izpētot baznīcu reģistrus, skolēni varēja izsekot līdz kādam personvārdam laika ritējumā un noteikt, vai tas bija populārs noteiktā laika periodā. Izpētot muižu iedzīvotāju uzskaites, skolēni varēja iegūt informāciju par iedzīvotāju sastāvu, latviešu personvārdu rakstību vācu valodā. Savukārt, izpētot seno tekstu korpusus, skolēni varēja atrast informāciju par to, kā pirmajos tekstos latviešu valodā tika rakstīti personvārdi. Skolēniem bija jāizpēta vēstures avoti, lai iegūtu informāciju par personvārdiem un izvirzītu likumsakarības par to rakstību konkrētajā laika periodā. Tas palīdzēja skolēniem saprast, kā to varēja ietekmēt laikmeta politiskie, ekonomiskie un sociālie apstākļi.

Ar 15. mācību stundu tika uzsākts zinātniski pētnieciskās darbības modulis. Lai veicinātu skolēnu izpratni par dzimtas vēstures izpētes un antroponīmikas jēdzieniem, skolēni veidoja krustvārdu mīklas. Pēc tam skolēni apmainījās ar kādu klases biedru un tās risināja. Krustvārdu mīklas veidošana un risināšana bija arī izklaidējoša aktivitāte, kas motivēja skolēnus mācīties un attīstīt savas prasmes un zināšanas. Tā kā skolēni apmainījās ar kādu klases biedru, tas veicināja arī sadarbības un komunikācijas prasmes.

16. mācību stunda bija veltīta ievadam pētnieciskajā darbībā, kas bija nākamais solis,

lai skolēniem palīdzētu attīstīt zinātniskās izpratnes un pētniecības prasmes. Šajā stundā katrs skolēns izvēlējās kādu aspektu saistībā ar personvārdiem, izvirzīja pētāmo jautājumu, mērķi, hipotēzi, darba uzdevumus, kā arī izveidoja savu pētījuma plānu un apzināja nepieciešamos avotus pētnieciskajā darbībā. Skolēniem tika sniegts ieskats tajā, kā izvirzīt pētāmo jautājumu, kā definēt mērķi, kā izveidot hipotēzi un kā formulēt darba uzdevumus, lai veiktu pētniecisko darbu par personvārdiem. Skolēni arī tika iepazīstināti ar pētījuma plānošanas procesu, kas ietver pētnieciskā darba plāna izveidi, kas būs pamats visai pētnieciskajai darbībai. Lai palīdzētu skolēniem izveidot savu pētījuma plānu un identificētu nepieciešamos avotus, tika piedāvāti dažādi resursi, piemēram, enciklopēdijas, grāmatas, interneta avoti, citi valodniecības pētījumi. Skolēniem tika arī sniegti padomi par to, kā izvēlēties piemērotus avotus un kā tos kritiski novērtēt. Šī mācību stunda bija svarīga, lai palīdzētu skolēniem izprast pētnieciskā darba pamatprincipus un attīstītu prasmi izvirzīt jautājumus, veidot hipotēzi un plānot savu pētniecisko darbu. Visas šīs prasmes un zināšanas noderēs skolēniem nākotnē, kad viņi turpinās pētniecisko darbu un veidos savus projektus un pētījumus.

Lai veiktu kvalitatīvu pētniecisko darbu, ir ļoti svarīgi zināt, kā atlasīt un izmantot pareizus literatūras avotus. Tādēļ 17. un 18. mācību stundā skolēni strādāja ar savu pētījumu teorētisko daļu. Viņi mācījās, kā veikt avotu atlasīšanu, kā izvēlēties uzticamus informācijas avotus, kā iegūt nepieciešamo informāciju savam pētījumam. Skolēni apguva prasmes, kā veidot atsauces un izmantotās literatūras sarakstu, kas ir svarīgi, lai veidotu ticamu un zinātniski pamatotu darbu. Viņi arī trenējās izmantot atbilstošu literatūru un citēt to, lai pamatotu savas idejas un argumentus.

19. un 20. mācību stundā skolēni veica pētnieciskā darba praktisko daļu. Skolēniem tika dota iespēja izvēlēties savu pētījuma tēmu, un katra tēma bija atšķirīga, līdz ar to bija jāmeklē individuāla pieeja katram skolēnam viņu pētījuma konsultēšanās procesā. Skolēni sāka ar datu apkopošanu, kas bija galvenais solis pētījuma praktiskās daļas veikšanā. Viņi apkopoja nepieciešamo informāciju, izmantojot iepriekš apgūtās prasmes un metodes, kā arī pētījuma plānu, kas tika izveidots iepriekšējā mācību stundā. Pēc datu apkopošanas skolēni analizēja iegūtos rezultātus un izvirzīja secinājumus par paveikto. Šī analīze bija svarīga, lai atklātu potenciālo izpratnes trūkumu un neprecizitātes savā pētījumā. Šajās divās mācību stundās skolēniem bija iespēja praktiski pielietot savas zināšanas un prasmes, kas iegūtas iepriekšējās mācību stundās.

21. un 22. stundā skolēniem bija iespēja prezentēt savus pētījumus un dalīties ar atziņām, kas tika iegūtas, veicot pētniecisko darbu. Skolēni bija sagatavojuši prezentācijas, kurās izklāstīja savu pētījuma jautājumu, mērķi, hipotēzi, darba uzdevumus, iegūtos rezultātus un secinājumus. Tā kā gandrīz katra skolēna pētījums bija par atšķirīgu tēmu, skolēniem bija

iespēja uzzināt daudz kā jauna un interesanta par personvārdu izcelsmi, to lietojumu, izplatību un attīstību dažādos laika periodos. Pēc prezentācijas katram skolēnam bija jāatbild uz jautājumiem no klases biedriem un jāsniedz atgriezeniskā saite citiem skolēniem. Šis process palīdzēja skolēniem uzlabot savu analītisko un kritisko domāšanu, kā arī uzzināt dažādus viedokļus un pieejas vēstures izpētei.

Skolēni guva biogrāfiska rakstura ziņas par saviem radiem, vairāki no tiem arī ieguva informāciju, kas ģimenēs līdz tam nebija zināma, piemēram, kāds skolēns, strādājot ar mirušo datubāzi, uzzināja, kur patiesībā apglabāts viņa vectēvs. Īpašu interesi skolēnos izraisīja vārda etimoloģijas noskaidrošana, savu radnieku intervēšana (vairāki skolēni atzina, ka ikdienā ļoti maz sarunājas ar saviem ģimenes locekļiem un ka šis uzdevums rosinājis arī apsvērt izvēlēties studēt žurnālistiku).

Lasot senos dokumentus, skolēni guva atziņu, ka senāk cilvēki rakstīja glītā, kaligrāfiskā rokrakstā, kas nav salīdzināms ar pašu grūti salasāmo rokrakstu; papildināja zināšanas krievu un guva īsu ieskatu, kā vācu valodā sauc ģimenes locekļus, viņu nodarbošanos, kā norāda datumu, vecumu u. c.; redzēja, kāda senāk bija latviešu valodas rakstība, kā veidoti vietvārdi, personas vārdi, kāda bija vācu un citu valodu ietekme.

Izmēģinājumdarbības laikā tika novērots, ka pirmajās mācību stundās liela daļa klases skolēnu ir neaktīvi, neiesaistās pārrunās, cenšas izvairīties no atbilžu sniegšanas. Izvērtējot skolēnu rakstītos darbus, tika konstatēts, ka ir nepietiekami noturīgi mācību paradumi, trūkst patstāvīgas mācīšanās, darba plānošanas, informācijas ieguves, apkopošanas un analīzes prasmju. Vairāku skolēnu zināšanas par dažādu laikmetu vēsturisko kontekstu bija ļoti vājas. Daļa mācību notika, izmantojot viedierīces – mobilos tālruņus, portatīvos datorus. Darba laikā tika gūta atziņa, ka vairāku skolēnu prasme izmantot mūsdienu tehniskās ierīces ir vāja, tāpēc daudzas pamatprasmes tika attīstītas, veicot latviešu valodas stundās paredzētos uzdevumus.

Mācību procesa noslēguma vērtējumu veidoja vairāki uzdevumi: 1. darbs stundās – mājas darbu vai stundās uzdotā izpilde, kas tika formatīvi vērtēta. 2. uzdevums – intervija ar kādu radnieku par dzimtas vārdiem, uzvārdiem, iesaukām. 3. tests vietnē uzdevumi.lv par zinātniskās valodas stilu vai dalība un atgriezeniskā saite par LU 81. Starptautiskajā konferencē dzirdēto un redzēto. 4. uzdevums – vērtējums par pētījumu par kādu no latviešu antroponīmikas aspektiem. 5. uzdevums – pētnieciskā darba aizstāvēšana, atbildes uz jautājumiem par paveikto darbu.

Otrais uzdevums bija intervija ar kādu radnieku par dzimtas vārdiem, uzvārdiem un iesaukām.

Trešajā uzdevumā skolēniem bija divas izvēles iespējas: 1. pildīt apjomīgu skolotāja sagatavotu testu vietnē uzdevumi.lv; 2. doties uz LU 81. Starptautisko zinātnisko konferenci,

klausīties referātus un sniegt atgriezenisko saiti skolotājam.

Ceturtais un piektais uzdevums bija pētījums un tā prezentācija, kura kritērijus skatīt 15. pielikumā. Šajā uzdevumā lielākās grūtības skolēniem sagādāja konkrētu pētījuma mērķu izvirzīšana, uzdevumu formulēšana. Teorētiskās literatūras analīzē 18 jauniešu nebija iedziļinājušies informācijas apstrādē, tā tika kopēta no nezinātniskiem avotiem, piemēram, *wikipedia.org*. Lai novērstu šāda veida situācijas nākotnē, ir svarīgi runāt par informācijas apstrādi un pareizas teorētiskās literatūras avotu izvēles principiem arī citu mācību priekšmetu stundās, piemēram, jāapgūst atbilstošas prasmes un zināšanas par zinātniskās literatūras meklēšanu un izvēli, avotu vērtēšanu, citātu un atsauču veidošanu, kā arī jāizmanto un iegūst informāciju no uzticamiem un atbilstošiem avotiem. Šīs prasmes palīdzēs skolēniem izvairīties no nesamērīgiem kļūdu riskiem un veicinās viņu izglītības un pētnieciskās darbības kvalitāti.

Skolēniem radās grūtības ar iegūtās informācijas apkopojumu, rezultātu analīzi. Izvērtējot pētījumā gūtos rezultātus, tiek secināts, ka lielākā daļa skolēnu centās izveidot pētījumu, ievērojot minimālās prasības, lai iegūtu sekmīgu vērtējumu, nevis, lai sasniegtu pēc iespējas augstāku vērtējumu, ko apliecināja skolēnu jautājums: "No cik punktiem ir 4 balles?". Šāda pieeja pētnieciskajā darbā nav optimāla, jo pētījuma mērķis nav tikai iegūt pēc iespējas vieglākā veidā vērtējumu, bet gan veicināt skolēnu izpratni par pētnieciskās darbības būtību, attīstīt prasmes informācijas meklēšanā, analīzē un interpretācijā, kā arī mācīt izteikt savas domas un secinājumus skaidri un precīzi. Skolēniem vajadzētu saprast, ka pētījuma kvalitāte un vērtība ir atkarīga no izvēlētās tēmas aktualitātes, pētnieciskās metodikas un datu analīzes pareizības, kā arī no secinājumu loģiskuma un pamatotības. Skolēniem vajadzētu uztvert pētnieciskās darbības iespējas kā iespēju apgūt jaunas prasmes un zināšanas, nevis tikai kā obligātu uzdevumu, kas jāpaveic, lai iegūtu vērtējumu.

Anketa skolēnu pedagoģiski psiholoģiskajam novērtējumam

Jautājums	Pilnībā nepiekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Neitrāli	Drīzāk piekrītu	Pilnībā piekrītu
Es esmu motivēts mācīties.					
Es esmu mērķtiecīgs.					
Man patīk padziļināti pētīt sevi interesējošos jautājumus.					
Uzskatu, ka mācību process ir jāsasaista ar lietām, kas man ir aktuālas.					
Man patīk apmeklēt mācību priekšmeta “Latviešu valoda” mācību stundas					
Ārpus mācību stundām bieži interesējos par latviešu valodu.					
Man ar ģimenes locekļiem ir ļoti ciešas un tuvas attiecības.					
Es uzskatu, ka ir svarīgi zināt, kas ir bijuši mani senči.					
Manuprāt, skolās vajadzētu pievērst lielāku uzmanību dzimtas vēstures izpētei.					

Vārds, uzvārds: _____

Diagnosticējošais darbs latviešu valodā

Aizpildi šo tabulu, norādot Tev zināmo informāciju par radiem, atceries, ka saskaņā ar Datu aizsardzības regulu, nedrīksti norādīt dzīvu radu dzimšanas datus (šajā ailē raksti “zinu”). Ailē “savstarpējās attiecības” var norādīt šādus variantus: tuvas attiecības, pazīstu, daudz zinu, kontaktējamies; zinu, ka ir, bet netiekamies, nav kontakta; neko nezinu; nav u.c. Ja nepieciešams, tabulu vari papildināt.

Radniecība		Vārds, vārdi	Uzvārds	Dzimšanas gads	Dzimšanas vieta	Savstarpējās attiecības
Vecāmāte	tēva māte					
	mātes māte					
Vectēvs	tēva tēvs					
	mātes tēvs					
Tēva brālis, brāļi						
Tēva māsa, māsas						

Kādas pareizrakstības normas jāievēro, rakstot personvārdus?

Nosauc vismaz piecus faktus, kuriem ir jābūt iekļautiem personas biogrāfijā.

Izskaidro, kā Tu saproti tabulā minētos jēdzienus.

Antroponīms	
Personvārds	
Priekšvārds	
Uzvārds	
Patronīms	
Iesauka	
Hipokoristika	
Deminutīvs	
Dzimta	

Ciltskoks	
-----------	--

Kur, Tavuprāt, var meklēt informāciju par savu dzimtu?

Kā, Tavuprāt, veidojusies latviešu personvārdu – vārdu un uzvārdu – sistēma, kas to ietekmējis?

Vai visos Latvijas kultūrvēsturiskajos novados uzvārdi radušies vienādi? Pamato savu viedokli!

Kur un kas pēta latviešu personvārdu un vietvārdu rašanos, attīstību?

Vai zini, kāpēc Tev ir tāds vārds, kā tas tika piešķirts, kāda ir tā nozīme?

Kādas ir zinātniskā valodas stila pazīmes?

Nosauc, lūdzu, un raksturo pētnieciskā darba posmus.

Iztēlojies, ka Tev ir jāveic intervija ar kādu savu radnieku par to, kādi personvārdi (vārdi un uzvārdi), iesaukas ir bijuši izplatīti Tavā dzimtā. Uzraksti piecus intervijas jautājumus, kurus uzdosi respondentam!

Zinātniskajā valodas stilā uzraksti, ko Tu secini par attēlā esošo informāciju no Otilijas Kovaļevskas pētījuma “LATGALES VIETVĀRDI UN PERSONVĀRDI LIVONIJAS KONTEKSTĀ 1599. GADA POĻU REVĪZIJĀ”. Kāds varētu būt bijis pētāmais jautājums, darba uzdevumi?

1. tabula. *Dažu 1599. un 1601. gada revīzijās minēto personvārdu iespējamā atbilstība mūsdienu vietvārdiem (īpaši mājvārdiem) kādreizējā Vainīžu pilsnovadā*

Table 1. *The possible correspondence of some proper names mentioned in 1599 and 1601 census to modern place names (especially names of farmsteads) in the former Vainīži castle area*

Personvārds 1599. gada poļu revīzijā (Jakubowski, Kordzikowski 1915)	Personvārds 1601. gada zviedru revīzijā (Švābe 1933)	Vietvārds 20. gs. 30. gadu kartē M 1:75 000	Vietvārds mūsdienu kartē* (2018)
<i>Hans Aur</i>	<i>Hanns Saurwr</i>	<i>Auris (vs.)</i>	<i>Auri (vs.)</i>
<i>Soyga Rydmecz Tomas Rydmecz</i>	<i>Sohr Remmeß Tomas Remmes</i>	<i>Rimacis (vs.)</i>	<i>Rimači (vs.)</i>
<i>Pill</i>	<i>Jacob Puhll</i>	<i>Pillis (vs.)</i>	<i>Pi i (vs.)</i>
<i>Matys Weynig</i>	<i>Mattieß Schweynick</i>	<i>Zvejnieki (vs.) Zvejnieku ez.</i>	<i>Kalnzejnieki (vs.) Zvejnieku ez.</i>

Temats, tēma: Ievads dzimtas izpētē. Kā radies mans vārds, uzvārds? Kā strādāt ar vārdnīcām? Ko stāsta mans vārds, uzvārds?

Mērķi:

1. Attīstīt skolēnu komunikācijas prasmes, sniedzot konstruktīvu atbildi uz diskusijas jautājumiem.
2. Attīstīt skolēnu klausīšanās prasmi, saklausot tekstā atbildes uz jautājumiem.
3. Rosināt skolēnus strādāt ar vārdnīcām, meklējot informāciju par personvārdu, uzvārdu etimoloģiju.
4. Veicināt pašvadītas mācīšanās prasmju attīstību.

Uzdevumi:

- Iesaistīt skolēnus diskusijā par viņu vārda un uzvārda izcelsmi, rosināt domāt, kur meklēt informāciju.
- Attīstīt skolēnu klausīšanās prasmi, rosinot skolēnus uzmanīgi klausīties skolotāja stāstījumā par vārdu un uzvārdu rašanos, lai varētu veiksmīgi izpildīt darba lapas par stāstījuma saturu.
- Atkārtot, kā strādā ar dažādām vārdnīcām.
- Rosināt skolēnus meklēt informāciju par savu vārdu vai vārdiem “Latviešu personvārdu vārdnīcā”, Centrālās statistikas pārvaldes mājaslapā un I. Meža pētījumā “Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos”.
- Sekmēt skolēnu izpratni par personvārdu un uzvārdu etimoloģiju.

Sasniedzamie rezultāti:

- Skolēns aktīvi iesaistās diskusijā un strukturēti pauž savas domas par to, kā ir radies viņa vārds un uzvārds.
- Skolēns aktīvi klausās skolotāja stāstījumā, spēj izmantot galveno stāstījumā minēto informāciju par vārdu un uzvārdu rašanos, lai izpildītu darba lapu.
- Prot atrast vārdnīcā vai uzziņu literatūrā vajadzīgo šķirkli.

Atgriezeniskā saite: mācību stundas noslēgumā skolēns nosauc vienu faktu, kas viņu visvairāk pārsteidza, ar kuru vēlas padalīties ar pārējiem klases biedriem; skolotāja mutiskas uzslavas

darba izpildes laikā un mācību stundas noslēgumā. Skolēnu darba lapas mācību stundas beigās tiek savāktas, tās tiek vērtētas ar formatīvo vērtējumu.

Metodes, metodiskie paņēmieni: mācību stundas sākumā tiek izmantota diskusijas metode, kurā skolēns pauž savas domas par to, kā, viņaprāt, radies vārds un uzvārds, kur bijis izplatīts, cik daudz cilvēku Latvijā ir bijuši vai ir ar šo vārdu un uzvārdu; skolotāja stāstījums par vārdu un uzvārdu vēsturi, rašanos Latvijā un pasaulē.

Mācību līdzekļi: skolotāja sagatavots stāstījums un darba lapa par vārdu un uzvārdu rašanos un izplatību Latvijā un pasaulē.

Nepieciešamās tehniskās ierīces: skolēniem mobilie telefoni vai portatīvie datori.

Nepieciešamie materiāli: pierakstu klade, rakstāmpiederumi, darba lapas skolēniem.

Izmantotie avoti:

- Mežs, I. (2019) *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos. Kurzeme, Zemgale, Sēlija I un II daļa*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Mežs, I. (2019) *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos. Latgale*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Mežs, I. (2022) *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos. Vidzeme I un II daļa*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Siliņš, K. (1990). *Latviešu personvārdu vārdnīca*. Rīga: Zinātne. [Skatīts 09.01.2023.]
Piekluve: <https://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#issue:644793>.
- *Elektroniskā vārdnīca Tēzaurus*.

Mācību stundas norise

(Turpmāk precizējumi, skaidrojumi un piebildes – iekavās un slīprakstā.)

(Plkst. 8.30; ievads)

Skolotājs sasveicinās ar skolēniem, noskaidro, cik motivēti viņi ir mācību darbam.

Apvaicājas, vai visi skolēni ir ieradušies skolā, ja kāds kavē mācību stundu, to piefiksē.

Skolotājs nosauc stundas tematu un rosina skolēnus ieklausīties kanādiešu rakstnieces Kellijas Ārmstrongas citātā:

“Cilvēka vārds ir tik svarīgs. Uzvārds jūs savieno ar pagātņi, ar jūsu ģimeni. Katram vārdam ir sava nozīme, bet kāpēc jūsu vecāki izvēlējās tieši šo? ”

Skolotājs rosina skolēnus brīdi padomāt un tad sniegt atbildi uz šo jautājumu. (*Tiek pieļauts, ka daļa skolēnu nezinās atbildi uz šo jautājumu, tad skolotājs rosina šos skolēnus padomāt, kādēļ, viņuprāt, vecāki izvēlējās tieši šo vārdu.*) Skolotājs uzklausa skolēnu atbildes, rosinot tos skolēnus, kuri nezināja atbildi uz šo jautājumu, mājās no vecākiem noskaidrot, kādēļ viņi izvēlējās šo vārdu. Skolotājs rosina izdomāt, kā varētu būt radies viņu vārds, ļauj dažiem skolēniem, kuri vēlas, izteikties. Skolotājs paslavē interesantāko atbilžu autorus un skolēniem saka, ka viņi nupat domāja par savu vārdu etimoloģiju, un rosina skolēnus vienā vai divos vārdos izskaidrot, kas ir etimoloģija. (*Tiek pieļauts, ka skolēni varētu minēt dažādas atbildes, piemēram, “evolūcija, nozīme, attīstība, izcelsme”.*) Tad skolotājs vaicā, kur varētu meklēt šī jēdziena skaidrojumu. (*Tiek pieļauts, ka skolēni minēs dažādas vārdnīcas, piemēram, Tezaurus.lv.*) Kad tiek minēta atbilde “vārdnīca”, skolotājs lūdz tiešsaistes vārdnīcā *Tezaurus* atrast skaidrojumu vārdam “etimoloģija”, aicina kādu no skolēniem nolasīt skaidrojumu (*Valodniecības nozare, kas pētī vārdu un morfēmu izcelšanos un to attīstību.*) Tad vaicā klasei, vai var būt tā, ka arī cilvēka vārdam un uzvārdam ir etimoloģija. Kad no skolēniem saņemta apstiprinoša atbilde, skolotājs aicina skolēnus klausīties stāstījumā.

(*Plkst. 8.40, apjēgšana*)

Apjēgšanas daļa sākas ar to, ka skolotājs izdala darba lapas, kas būs jāpilda šajā mācību stundā un aicina klausīties un atbildēt uz jautājumiem 1. uzdevumā darba lapās.

“Cilvēces rītausmā cilvēks vēl nemācēja izskaidrot dabas parādības un piedēvēja tām pārdabiskas īpašības. Radās dažādi dabas spēku un senču kultī. Dažas etniskās grupas ticēja, ka tās cēlušās no kāda auga vai dzīvnieka, tāpēc saucās šī totēma vārdā. Ar laiku cilvēks no totēma godināšanas pārgāja uz senču godināšanu, nonākdami pie cilšu dieviem. Radās daudz cilšu dievu, kas, saplūzdami ar totēmu, pieņēma zvēra vai debess spīdekļa atveidu. To vārdos mēdza saukt veselas dzimtas vai ciltis. Šie vārdi bija kolektīvi un parasti pārgāja no paaudzes uz paaudzi. Par individuāliem personvārdiem izvēlējās tos apkārtējās vides objektu nosaukumus, kuri, pēc primitīvo ļaužu uzskatiem, iemiesoja dzīvības spēku. Tādi bijuši koki, dzīvnieki, spīdekļi, akmeņi, uguns, ūdens, zeme u. c. Izveidojās personvārdu sistēma no dzimtas jeb totēma kopīgā vārda, individuālā vārda un kāda tuvāka apzīmējuma, iesaukas vai palamas. Iesaukas un palamas varēja pastāvēt gan patstāvīgi, gan arī saplūst ar vārdu, tā veidojot divcelmu vārdus. Parasti palamas un iesaukas raksturoja vārda nesēja vecumu, auguma īpatnības, izskatu, fiziskos trūkumus, intelektu, temperamentu un raksturu, dzīvesvietu, dzīves apstākļus, nodarbošanos utt.; vēlākajos gadsimtos tās varēja ieņemt uzvārda vietu. Arī ar tēvvārdu apzīmēja tuvāk vārda īpašnieku.

Seno latviešu vārdi, tāpat kā citām tautām, bijuši saistīti ar dabas parādībām. Dabas spēkus personificēja un tiem piešķīra nosaukumus — vārdus. Mitoloģisko figūru nosaukumi

(Pērkons, Jods, Saule, Mēness, Auseklis, Austrā, Laima, Dēkla, Kārta u. c.) radīja daudz īpašvārdu, kurus senie latvieši izraudzījās par bērnu vārdiem, ticēdami, ka tādējādi bērni atradīsies šo būtņu aizsardzībā. Latviešu tautasdziesmās sastopam ļoti daudz objektu, kuri, pēc seno latviešu domām, iemiesoja dzīvības spēku un bija ar simbolisku nozīmi. Šeit minami koki — ābele, ieva, vītols, ozols, priede, egle, lazda; puķes (parasti deminutīvformā) — rozīte, puķīte, magonīte, kliņģerīte, mārpuķīte, kā arī niedrīte, smildziņa, brūklenīte u. c. Mitoloģijā sastopamies arī ar dzīvnieku nosaukumiem, kas izvēlēti par bērnu vārdiem. No kukaiņiem nosaucamas bite un skudra, no putniem — dūjiņa, cielaviņa, čakstīte, gaigaliņa, irbe, kaija, lakstīgala, sniedze, zīle, žubīte, cīrulis, gulbis un vanags, no dzīvniekiem — alnis, caune, vilks (Latvju Dainās minēts 1530 reīžu). Vēl atzīmējami dzintars un gunis (uguns). Šie vārdi joprojām plaši lietoti kā iesaukas un pavārdi blakus kristietiskajiem vārdiem, bet pirms tam tie bijuši patstāvīgi vārdi.”

(K. Šiliņš)

Tad, kad teksts nolasīts, skolotājs dod vienu minūti laika, lai skolēni pārlasītu savas atbildes, atgādina, ka darba lapas mācību stundas beigās būs jānodod.

Skolotājs uzdod klasei rosinošu jautājumu: “Vai vēlaties uzzināt, no kurienes radies jūsu vārds un uzvārds?” (*Sagaidāms, ka daži skolēni varētu teikt “nē”, taču tad ir nepieciešams skolēnus motivēt, sakot, ka viņu vārds un uzvārds ir daļa no identitātes, ar kuru nāksies sadzīvot visu dzīvi, tādēļ ir svarīgi zināt, no kā cēlies skolēna vārds un uzvārds.*) Skolotājs rosina skolēnus domāt, kur var atrast informāciju par viņu vārda un uzvārda izcelsmi un izplatību. Pirmais resurss, kuru izmanto, lai noskaidrotu skolēna vārda etimoloģiju ir vietne *gramatas.lndb.lv*, kur skolēniem meklēšanas lauciņā ir jāievada “Latviešu personvārdu vārdnīca”. Pirms sākt meklēt savus personvārdus, skolotājs lūdz kādu klases skolēnu atgādināt par to, kā vārdnīcās ir sistematizēta informācija. Skolēni vārdnīcā meklē informāciju par savu vārdu. Skolotājs aicina to ierakstīt darba lapas 2. uzdevumā. Kad ir atrasta informācija, lūdz skolēnus noskaidrot, no kādas valodas vārda ir radies viņu vārds, un ierakstīt darba lapas 3. uzdevumā (*tiek paredzēts, ka skolēni ne uzreiz sapratīs, kāda valoda ir apzīmēta ar saīsinājumu, tādēļ jāatgādina skolēniem, ka valodu saīsinājumi ir atrodamī vārdnīcas sākumā*). Tad lūdz skolēnus PMLP mājaslapā <https://www.pmlp.gov.lv/lv/personvardu-datu-baze> atrast informāciju par to, cik personām ir tāds pats vārds kā skolēnam, atbilde jāieraksta 4. uzdevumā.

Kad tas ir izdarīts, skolēniem iedod I. Meža Uzvārdu grāmatas un lūdz sameklēt informāciju par savu uzvārdu, pildot 5. uzdevumu (*skolotājam nepieciešams informēt skolēnus, ka skaitlis aiz uzvārda nozīmē personu skaitu ar šādu uzvārdu 1935. gada iedzīvotāju uzskaitē*). (*plkst. 9.05., refleksija*)

Stundas noslēgumā skolotājs lūdz skolēnus nosaukt vismaz vienu lietu, ko ieguva, uzzināja šajā mācību stundā. Lūdz nodot darba lapas, saka paldies par mācību stundu un atvadās.

1. uzdevums. Klausoties skolotāja stāstījumā, papildini teikumus.

Senatnē cilvēks vēl nemācēja izskaidrot (ko?).
Radās dažādu spēku un senču (kas?).
..... (kā?) vārdos mēdza saukties
dažādas ciltis.
Šie vārdi bija (kādi?) un mēdza pāriet no paaudzes
uz paaudzi. Par individuālajiem vārdiem izvēlējās tikai tādus vides objektu vārdus,
kas iemiesoja (ko?).
Iesaukas un palamas parasti raksturoja vārda nesēja
.....(ko?).
Vēlākajos gadsimtos tās varēja ieņemt (kā?) vietu.
Kas varēja kalpot par personas vārdu senatnē?
.....
Cik reižu vilks ir minēts Latvju Dainās?.....

*Dodies uz vietni **gramatas.lndb.lv**, meklētājā ieraksti “Latviešu personvārdu vārdnīca”, atver pirmo rezultātu, kas parādīsies, šķirsti lappuses un meklē informāciju par savu vārdu!*

2. uzdevums. Personvārdu vārdnīcā atrodi un pieraksti sava vārda izcelsmi un tās skaidrojumu!

Vārdnīcas sākumā ir norādīti valodu nosaukumu saīsinājumi.

3. uzdevums. No kādas valodas vārda ir radies Tavs vārds?

*Dodies uz vietni **https://www.pmlp.gov.lv/lv/personvardu-datu-baze**, tur esošajā meklētājā ieraksti savu vārdu un noskaidro prasīto.*

4. uzdevums. Cik cilvēkiem Latvijā ir Tavs vārds?

5. uzdevums. Grāmatā “Uzvārdi arhīvu materiālos” atrodi informāciju par savu uzvārdu, pieraksti svarīgāko!

1. uzdevums. Klausoties skolotāja stāstījumā, papildini teikumus.

Senatnē cilvēks vēl nemācēja izskaidrot **dažādas dabas parādības** (ko?).

Radās dažādu spēku un senču **kulti** (kas?).

Totēmu/ dzīvnieku un debesu spīdekļu (kā?) vārdos mēdza saukties dažādas ciltis.

Šie vārdi bija **kolektīvi** (kādi?) un mēdza pāriet no paaudzes uz paaudzi. Par individuālajiem vārdiem izvēlējās tikai tādus vides objektu vārdus, kas iemiesoja **dzīvības spēku** (ko?).

Iesaukas un palamas parasti raksturoja vārda nesēja **vecumu, auguma īpatnības, izskatu, raksturu u.c.** (ko?).

Vēlākajos gadsimtos tās varēja ieņemt **uzvārda** (kā?) vietu.

Kas varēja kalpot par personas vārdu senatnē? **Augu, dzīvnieku, dabas objektu, kukaiņu u.c. nosaukumi.**

Cik reižu vilks ir minēts Latvju Dainās? **1530 reizes.**

Temats, tēma: Cik daudz es zinu par savas ģimenes vārdiem un uzvārdiem? Manas ģimenes vārdu un uzvārdu CV.

Mērķi:

1. Pilnveidot skolēna zināšanas par CV veidošanu.
2. Attīstīt skolēnu tekstveides prasmes, aprakstot savas ģimenes locekļu vārdus un uzvārdus, iekļaujot informāciju no “Latviešu personvārdu vārdnīcas”, grāmatām “Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos”.
3. Pilnveidot prasmi saskatīt pētāmo problēmu, pētāmo jautājumu, izvirzīt pētījuma mērķi, uzdevumus, lai mērķi sasniegtu.
4. Veicināt pašvadītas mācīšanās prasmju attīstību.

Uzdevumi:

- Iesaistīt skolēnus diskusijā par to, kur dzīvē ir nepieciešams CV, kāds, viņuprāt, ir veiksmīgs CV.
- Atkārtot, kāda ir CV uzbūve.
- Attīstīt skolēnu tekstveides prasmes, rosinot rakstīt savas ģimenes vārdu un uzvārdu lingvistisko CV.
- Sekmēt skolēnu izpratni par personvārdu un uzvārdu etimoloģiju.
- Atkārtot, kas ir pētījuma sasniedzamais rezultāts, pētāmais jautājums, hipotēze, kā tiek veidoti darba uzdevumi.

Sasniedzamie rezultāti:

- Skolēns aktīvi iesaistās diskusijā un strukturēti pauž savas domas par CV uzbūvi, nepieciešamību dzīvē.
- Skolēns raksta savu ģimenes locekļu lingvistisko CV.
- Skolēns izprot, kas ir pētījuma sasniedzamais rezultāts, pētāmais jautājums, hipotēze, kā tiek veidoti darba uzdevumi.
- Prot atrast vārdnīcā vai uzziņu literatūrā vajadzīgo šķirkli.

Atgriezeniskā saite: skolotāja mutiskas uzslavas darba izpildes laikā un mācību stundas noslēgumā. Skolēnu izveidotie ģimenes vārdu un uzvārdu lingvistiskie CV stundas beigās tiek savākti, tie tiek vērtēti ar formatīvo vērtējumu.

Metodes, metodiskie paņēmieni: mācību stundas sākumā tiek izmantota diskusijas metode, kurā skolēns pauž savas domas par to, kas ir veiksmīgs CV, kam tajā jābūt; informācijas meklēšana uzziņu literatūrā.

Mācību līdzekļi: skolotāja sagatavots lingvistiskā CV paraugs, pildāmas darba lapas.

Nepieciešamās tehniskās ierīces: skolēniem mobilie telefoni vai portatīvie datori.

Nepieciešamie materiāli: pierakstu klade, rakstāmpiederumi, darba lapas skolēniem, CV paraugs.

Izmantotie avoti:

- Mežs, I. (2019). Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos. Kurzeme, Zemgale, Sēlija I un II daļa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Mežs, I. (2019). Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos. Latgale. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Mežs, I. (2022). Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos. Vidzeme I un II daļa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Siliņš, K. (1990). *Latviešu personvārdu vārdnīca*. Rīga: Zinātne. [Skatīts 09.01.2023.]
Piekluve: <https://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#issue:644793>.
- Šulce, Dz. (2010.) Lietišķie raksti. *Mācību materiāls*. Piekluve: 02.01.2023.
https://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/valodas_teorija/Lietiskie_raksti_LVA_2_010.pdf
- Vanaga, A., Babrāne, J. (2006) *Valodas labirinti. Latviešu valoda 9. klasei/*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Mācību stundas norise:

(Plkst. 8.30; ievads)

Skolotājs sasveicinās ar skolēniem, noskaidro, cik motivēti viņi ir mācību darbam. Apvaicājas, vai visi skolēni ir ieradušies skolā, ja kāds kavē mācību stundu, to piefiksē. Skolotājs vaicā, kādi ir skolēnu nākotnes plāni. Pēc skolēnu plānu uzklaušanās, uzdod rosinošu jautājumu, – kur viņiem šajā darbā būs nepieciešama latviešu valoda (tiek paredzēts, ka skolēni teiks dažādus variantus, piemēram, saziņā ar darba devēju, klientiem), skolotājs rosina domāt par iestāšanās darbā procesu (tiek paredzēts, ka kāds no skolēniem minēs darba interviju, CV). Skolotājs nosauc stundas tematu un rosina skolēnus ieklausīties uzņēmēja Īlona Maska citātā: “*Tad, kad sūtīsiet man savu CV, atcerieties, ka mani neinteresē jūsu iegūtā izglītība, bet gan problēmas, kuras esat risinājuši. Mani interesē jūsu problēmu risināšana.*”

Tad skolotājs apstiprina, ka šajā mācību stundā kopā ar skolēniem pievērsīsies CV paraugu izpētei, savas ģimenes CV izveidei (*noteikti no skolēniem sagaidāms jautājums, kāpēc skolotājs šo jēdzienu saka “cē-vē”, nevis “sī-vī”, tad skolotājam jāizskaidro, ka pirmais vairants ir latviski, bet otrais - angļu valodā.*)

(Plkst. 8.35; ierosināšana)

Skolotājs stāsta, cik liela nozīme ir pareizam CV, kā tas var ietekmēt darba devēja lēmumu pieņemt kādu darbinieku. Rosina skolēnus padomāt, izteikt savu viedokli, cik būtiska loma ir CV, kas uzrunātu darba devēju. Pauž viedokli par to, kas tieši tajā spētu uzrunāt potenciālo darba devēju. Skolotājs rosina skolēnus nosaukt, kur viņi meklētu CV paraugu (*tiek paredzēts, ka tiks minēti dažādi interneta resursi, piemēram, uzdevumi.lv, google, varbūt kāds skolēns arī varētu minēt mācību grāmatas*).

(Plkst. 8.40, apjēgšana)

Apjēgšanas daļa sākas ar to, ka skolotājs nolasa teorijas materiālu par CV:

Dzīvesgājums (*Curriculum vitae*) ir dokuments, kurā īsi pieminēti kādas personas arodizaugsme būtiskākie dzīves (mācību, darba) posmi un notikumi.

tiek nosaukts personas vārds, uzvārds, amats, tituli u. tml., tad galvenie dzīves dati, mācību un arodizaugsmes posmi, raksturoti galvenie sasniegumi, intereses. Dzīves posmi un notikumi tiek datēti. Datējuma pierakstā jāievēro jau iepriekš raksturotie noteikumi. Daudziem teikumiem ir nosaucošs raksturs (*Saeimas*

Dzīvesgājuma izteiksmei raksturīgs koncentrēts pārstāsts 3. personā: *dzimis (dzimusi)...*, *mācījies (mācījies)...*, *beidzis (beigusi)...*, *strādājis (strādājis)...* u. tml. Apraksta sākumā

deputāts 1994.–1996. g. Kopš 1992. g. LR Žurnālistu savienības biedrs).

Dažas darbavietas savu darbinieku dzīvesgājumu aprakstiem izstrādā vienotu paraugu, lai tie atbilstu nozares specifikai un būtu labāk pārskatāmi.

Dzīvesgājums tiek datēts un parakstīts.

(attēls no <https://maconis.zvaigzne.lv/product-a/343>)

Skolotājs uzdod rosinošus jautājumus: kādas svarīgākās lietas ir par sevi jānorāda dzīves aprakstā, kādiem valodas nosacījumiem jābūt ievērotiem? (*Tiek paredzēts, ka skolēni reflektēs par dzirdēto, sniedzot atbildes uz jautājumiem, ja ir skolēni, kuri apgalvo, ka nezina atbildes, skolotājs atgādina par aktīvās klausīšanās lomu izglītības procesā*).

Kad skolēni ir atbildējuši uz jautājumiem, skolotājs izdala skolēniem ģimenes lingvistiskā CV veidlapas, informē, ka šajā mācību stundā skolēni veidos savas ģimenes vārdu un uzvārdu CV, atgādina, ka darba lapas mācību stundas beigās būs jānodod.

Skolotājs rosina skolēnus paņemt portatīvos datorus, lai tos varētu izmantot informācijas meklēšanai (*iepriekšējā mācību stundā tika secināts, ka vietne gramatas.lndb.lv ir neparocīga piekļuvei no mobilā telefona*). Kad skolēni ir gatavi darbam, iepazīstina skolēnus ar

veicamā uzdevuma struktūru, atgādina, kas ir pētāmais jautājums, pētījuma mērķis, hipotēze, darba uzdevumi, secinājumi. Atgādina, ka darba lapā vispirms ir nepieciešams iepazīties ar visiem uzdevumiem, lai varētu izpildīt pirmo uzdevumu. Tālāk noris skolēnu patstāvīgais darbs, kur skolēni meklē informāciju uzziņu literatūrā, aizpilda darba lapas. Skolotājs atgādina, ka secinājumos skolēns var rakstīt, piemēram, par to, kādas kopsakarības saskata personvārdu izcelsmē, uzvārdu izplatībā.

Darba izpildes laikā skolotājs staigā pa klasi, seko līdzi skolēnu progresam, nepieciešamības gadījumā konsultē, izskaidro uzdevumus.

(plkst. 9.05., refleksija)

Stundas noslēgumā skolotājs lūdz skolēnus nosaukt vismaz vienu lietu, ko ieguva, uzzināja šajā mācību stundā. Lūdz nodot darba lapas, saka paldies par mācību stundu un atvadās.

Manas ģimenes vārdu un uzvārdu lingvistiskā CV veidošana

Iepazīsties ar tālāk esošajiem uzdevumiem, izvirzi savu pētāmo jautājumu, pētījuma mērķi, hipotēzi un darba uzdevumus, kurus veiksi!

Pētāmais jautājums:

Pētījuma mērķis:

Pētījuma hipotēze:

Veicamie darba uzdevumi:

- 1)
- 2)
- 3)

1. Norādi vismaz piecus cilvēku vārdus, kas ir sastopami Tavā ģimenē.

2. Izmanto vietnē gramatas.lndb.lv esošo personvārdu vārdnīcu, norādi visu šo vārdu cilmes valodu, nozīmi.

3. Norādi vismaz 5 Tavu radnieku uzvārdus.

4. Izmanto I. Meža grāmatas “Uzvārdi arhīvu materiālos”, atrodi informāciju, kas tur ir norādīta par Tavā ģimenē vai radu lokā sastopamajiem uzvārdiem.

5. Mini vismaz divus secinājumus, ko guvi, veicot šo darbu. Vai hipotēze apstiprinājās?

Temats, tēma: Intervija – veids, kā uzzināt vairāk informācijas par saviem senčiem.

Mērķi:

1. Pilnveidot skolēna zināšanas par intervijas norises posmiem.
2. Attīstīt skolēnu prasmi uzdot jēgpilnus jautājumus, lai iegūtu informāciju no saviem senčiem par kādu dzimtas atzaru.
3. Veicināt pašvadītas mācīšanās prasmju attīstību.

Uzdevumi:

- Iesaistīt skolēnus diskusijā par to, kas ir veiksmīga intervija.
- Atkārtot, kādi ir intervijas norises posmi.
- Pilnveidot prasmi konstruēt jēgpilnus jautājumus, lai iegūtu informāciju no saviem senčiem par kādu dzimtas atzaru.

Sasniedzamie rezultāti:

- Skolēns aktīvi iesaistās diskusijā un strukturēti pauž savas domas par to, kas ir veiksmīga intervija.
- Skolēns prot konstruēt jautājumus, lai intervētu kādu savu radnieku par ģimenes vēsturi.
- Skolēns izprot, kas ir nepieciešams, lai intervija noritētu veiksmīgi.

Atgriezeniskā saite: skolotāja mutiskas uzslavas darba izpildes laikā un mācību stundas noslēgumā. Skolēnu izveidotie jautājumi tiek vērtēti ar formatīvo vērtējumu.

Metodes, metodiskie paņēmieni: mācību stundas sākumā tiek izmantota diskusijas metode, kurā skolēns pauž savas domas par to, kādi ir intervijas posmi (tas, ko atceras no pamatskolā apgūtā), kam tajā jābūt; intervijas jautājumu gatavošana.

Mācību līdzekļi: teorētiskais materiāls par intervijas norisi, pierakstu klade.

Nepieciešamās tehniskās ierīces: dators, projektors, uz kura demonstrēt divu interviju paraugus.

Nepieciešamie materiāli: pierakstu klade, rakstāmpiederumi.

Izmantotie avoti:

- Valodas labirinti. Latviešu valoda 9. klasei/Anita Vanaga, Jolanta Babrāne. -Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. –204 lpp.: il. - izmantotā literatūra: 40. – 43. lpp.
- Kristiānas Grāmatiņas intervija ar LTV raidījuma “Supernova” dalībnieku, 4. līdz 6. minūte. [piekļuve tiešsaistē] <https://www.youtube.com/watch?v=pyCGXiugoQE&t=82s>. Skatīts: 16.01.2023.
- Reiņa Ošeniēka intervija ar basketbolistu Kristapu Porziņģi, 2. līdz 4. minūte.[piekļuve tiešsaistē] <https://www.youtube.com/watch?v=iavparK4Hoc>. Skatīts: 16.01.2023.
- Melgalve, I. Lielais jautājums par realitāti. Ar Ilzi Jansonī sarunājas Ieva Melgalve. [piekļuve tiešsaistē] <https://satori.lv/article/lielais-jautajums-par-realitati-ar-ilzi-jansonī-sarunājas-ieva-melgalve>. Skatīts: 16.01.2023.

Mācību stundas norise:

(Plkst. 8.30; ievads)

Skolotājs sasveicinās ar skolēniem, apkopo informāciju par to, kuri skolēni ir ieradušies, kuri skolēni nav ieradušies mācību stundā. Skolotājs ievadā vaicā skolēniem par veidu, kā var iegūt informāciju no saviem radiem par senākiem senčiem (*tiēk pieļauts, ka kāds skolēns varētu teikt, ka paprasītu radiem, tad skolotājam vajadzētu skolēnus ar rosinošiem jautājumiem virzīt uz stundas tēmu – intervija*). Skolotājs vaicā skolēniem, ko viņi atceras no iepriekšējiem mācību gadiem par to, kas ir mācīts šajā tematā. Skolotājs uzslēdz divus interviju piemērus (1. – R. Ošeniēka intervija, 2. – K. Grāmatiņas intervija), lūdz skolēnus salīdzināt abas intervijas, vaicā, ar ko šīs intervijas atšķiras, atskaitot intervētāju, intervējamo, sarunas tematu. Skolotāja mērķis ir skolēnus rosināt domāt par to, cik svarīgi ir sagatavoties intervijai, cik liela nozīme ir jautājumiem, kurus uzdod.

(Plkst. 8.40; apjēgšana)

Skolotājs izdala skolēniem darba lapas, kurās viņi meklēs atbildes uz jautājumiem, lai veiksmīgi apgūtu intervijas tapšanas procesa teorētisko aspektu. Rosina skolēnus izmantot ne tikai internetā pieejamo informāciju, bet arī citus resursus, piemēram, mācību grāmatas. Uz 1. līdz 6. jautājumu skolēni atbildes meklē informācijas resursos. Pirms lasīt 7. uzdevuma intervijas tekstu, skolotājs informē skolēnus, ka šī intervija ir publicēta kultūras žurnālā “Satori”. Tālāk skolēni meklē atbildes uz 8. līdz 10. jautājumu.

Pirms skolēni sāk pildīt 11. uzdevumu, skolotājs aicina skolēnus uzmanīgi izlasīt uzdevuma nosacījumus, lūdz uzdot neskaidros jautājumus par uzdevumu. Informē, ka

skolēniem jāsaprot, ka intervija ir jāveic mājās līdz nākamajai mācību stundai. Norāda, ka nepieciešams sagatavot piecus intervijas jautājumus, kurus uzdos šim cilvēkam, atgādina, ka pirms intervijas ir nepieciešams lūgt atļauju veikt šo ierakstu. Intervijas ierakstu nepieciešams skolotājam atsūtīt e-klasē vai lietotnē *Whatsapp* līdz 20.01.2023. plkst. 8.30. Informē skolēnus, ka intervijas tiks vērtētas ar vērtējumu, kas tiks izteikts punktos (*maksimāli – 10 punkti*), parāda skolēniem kritērijus.

(Plkst. 9.05; refleksija)

Skolotājs katram skolēnam uzdod jautājumu par to, ko viņš šajā stundā ir atkārtojis, ko ir iemācījies no jauna, par ko vēlētos padziļināt savas zināšanas. Kad visi skolēni, kuri vēlējas izteikties, ir runājuši, skolotājs saka paldies klasei par stundu, atgādina par mājas darbu un atvadās.

Darba lapa – intervija

1. Kas ir intervija?

2. Kāds ir intervijas mērķis?

3. Nosauc, kādi trīs dalībnieki piedalās intervijā.

4. Kas ir intervētājs?

5. Kas ir intervējamais?

6. Kas ir informējamie?

7. Izlasi intervijas piemēru, norādi intervētāju, intervējamo, informējamos.
Lielais jautājums par realitāti. Ar Ilzi Jansoni sarunājas Ieva Melgalve.

Rakstnieces un tulkotājas Ilzes Jansones (1982) otrais romāns "Insomnia" (Dienas Grāmata) šī gada pavasarī sācis ceļu pie lasītājiem. Par grāmatu, par teksta attiecībām ar realitāti ar autori sarunājās Ieva Melgalve.

Ieva Melgalve: Kas tad ir tas cilvēks, kas to lasa un tver? Kā tu viņu iztēlojies?

Ilze Jansone: Zini, es būtībā neesmu snobs, bet, kad es rakstu, es nedomāju par auditoriju. Rakstīšana kā egoisma izpausme. Kādā intervijā mani nocitēja nepareizi, un tagad es precizēšu – nekādā gadījumā nevar teikt, ka mana auditorija ir „meitenes no sešpadsmit līdz divdesmit”. Es pati sev esmu auditorija, pati atbildu uz saviem jautājumiem un izdomāju jaunus. Mani lasa cilvēki, kas spēj rakstīto uztvert – intelektuāli vai emocionāli.

Intervētāja –

Intervējamā –

Informējamie –

8. Nosauc intervijas posmus.

9. No kādām daļām sastāv intervija?

10. Kas jāievēro, veicot un publicējot interviju?

11. Tev būs nepieciešams veikt interviju ar kādu savu radnieku par personu vārdiem un uzvārdiem, iesaukām un mīļvārdiņiem Tavā radu lokā. Sagatavo piecus intervijas jautājumus, kurus uzdosī šim cilvēkam. Jautājumus pieraksti. Interviju būs nepieciešams ierakstīt balss ierakstā (ilgums – 4 līdz 5 minūtes). Atceries pirms intervijas lūgt atļauju veikt intervijas ierakstu, ierakstā arī norādi, ar ko veic interviju.

Temats, tēma: Iegūtās informācijas sistematizēšana, dzīvesstāsta veidošana.

Mērķi:

1. Pilnveidot skolēna zināšanas par informācijas sistematizēšanas veidiem.
2. Attīstīt tekstveides prasmes, veidojot savu vai kāda cita dzīvesstāstu.
3. Veicināt pašvadītas mācīšanās prasmju attīstību.

Uzdevumi:

- Sniegt ieskatu tajā, kādi ir informācijas sistematizēšanas veidi, rosināt skolēnus domāt par to, kādas ir katra sistematizēšanas veida pozitīvās un negatīvās puses.
- Atkārtot tekstveides galvenos nosacījumus, uzlabot skolēnu tekstveides prasmes, rakstot kāda cilvēka dzīvesstāstu.

Sasniedzamie rezultāti:

- Skolēns izprot dažādu informācijas sistematizēšanas veidu atšķirības, spēj nosaukt katra veida pozitīvās un negatīvās puses.
- Skolēns prot uzrakstīt kāda cilvēka dzīvesstāstu.

Atgriezeniskā saite: skolotāja mutiskas uzslavas darba izpildes laikā un mācību stundas noslēgumā. Skolēnu konspekti un dzīvesstāstu veidošanas prasmes tiek vērtētas ar formatīvo vērtējumu.

Metodes, metodiskie paņēmieni: grupu darbs, aktīvā klausīšanās, klausoties citu grupu vēstījumā par katra informācijas izkārtošanas veida “+” un “-”.

Mācību līdzekļi: skolotāja sagatavots teorētiskais materiāls, darba lapas.

Nepieciešamās tehniskās ierīces: nav.

Nepieciešamie materiāli: pierakstu klade, rakstāmpiederumi, darba lapas.

Izmantotie avoti:

- Zinātnes jēdzienu skaidrojošā vārdnīca. [Piekļuve] <https://zinatnesvaloda.lv/teksti/3>. Skatīts: 19.01.2023.
- Urbanoviča, I., Šūpola, R., Vanaga, A.. (2010) *Nāc! Latviešu valoda 10. klasei*. Rīga: Zvaigzne ABC..

Mācību stundas norise:

(Plkst. 10.05; ievads)

Skolotājs sasveicinās ar skolēniem, apkopo informāciju par tiem skolēniem, kuri nav ieradušies mācību stundā. Apvaicājas, kāds ir skolēnu noskaņojums, sniedz skolēniem atgriezenisko saiti, tādējādi motivējot mācību darbam. Skolotājs sniedz atgriezenisko saiti par mājasdarbiem, kuri bija jāiesūta līdz mācību stundai, informē par aptuveno laiku, kad skolēni

uzzinās savus vērtējumus par intervijām.

Skolēni tiek rosināti ieklausīties zinātnieka Alberta Einšteina citātā: “Informācija nav zināšanas”, skolēnu uzdevums ir paskaidrot, kā viņi saprot šo citātu (*tiek paredzēts, ka atbildes varētu būt dažādas, piemēram, ka informāciju var atrast jebkurš, bet ir jāmeklē ar to strādāt; ekstremālās situācijās var nebūt iespējas sameklēt informāciju, tādēļ ir nepieciešams daudz ko pašam zināt u.c.*) Skolotājs sniedz atgriezenisko saiti, paslavē interesantāko atbilžu autorus. Rosina skolēnus domāt par to, ka visapkārt ir daudz informācijas, bet bieži vien ir nepieciešams prast atrast tekstā svarīgāko, lai gūtu zināšanas, nevis piesārņotu prātu un domas ar nevajadzīgu informāciju.

(Plkst. 10.10; apjēgšana)

Skolēniem tiek uzdoti rosinoši jautājumi par to, kādā veidā viņi izkārtotu lielu daudzumu informācijas (*tiek paredzēts, ka tiks minēti galvenie informācijas sistematizēšanas veidi – tabulas, shēmas, diagrammas, punktēts saraksts*). Skolotājs rosina skolēnus sadalīties piecās grupās, katrai grupai piedāvā vienu informācijas sistematizēšanas veidu no vairākiem (tabulas, shēmas, kartotēka, punktēts saraksts, datu bāzes). Skolēnu uzdevums ir apkopot visus viņiem zināmās pozitīvās un negatīvās puses darbā ar kādu no šiem informācijas apkopšanas, izkārtšanas veidiem. To visu pieraksta skolotāja sagatavotajās darba lapās. Darbam tiek paredzētas piecas minūtes, pēc tam viens skolēns no grupas iepazīstina pārējos ar viņu sagatavoto informācijas apkopojumu. Skolēnu uzdevums ir uzmanīgi klausīties, pierakstīt darba lapās vienu atziņu par katras grupas stāstījumu.

(Apt. plkst. 10.20; apjēgšana)

Skolēniem tiek dots uzdevums darba lapās norādīt svarīgākās lietas, kas būtu jāievēro, rakstot jebkuru tekstu (*tiek pieļauts, ka skolēni norādīs, ka tekstam ir nepieciešams atbilst virsrakstam; ir jāievēro pareizrakstības un interpunkcijas normas; nepieciešams ievērot plānveidīgumu; jāpievērš uzmanība vārdu izvēlei, to atbilstībai teksta nolūkam.*) Skolotājs papildina skolēnu atbildes, lai viņi gūtu pilnīgu ieskatu tajā, kādam ir jābūt tekstam. Tad skolēniem tiek vaicāts, ar ko viņiem saistās vārds “dzīvesstāsts” (*tiek pieļauts, ka šis jēdziens*

jau ir dzirdēts, ja angļu valodas pedagogs strādā pēc Skola2030 paraugprogrammas, kur šī priekšmeta stundās skolēni veido radnieku dzīvesstāstus). Skolēni darba lapās pieraksta informāciju, kuru nepieciešams iekļaut cilvēka dzīvesstāstā (dzimšanas gads un datums, vieta, vārds, uzvārds, ziņas par izglītību, darba pieredzi, ģimeni, interesēm u.c.) Tad skolēni tiek aicināti nosaukt to, ko ir pierakstījuši, ja kāds kaut ko nav spējis piefiksēt, tad pieraksta trūkstošo informāciju, klausoties klases biedra stāstījumā.

Skolotājs rosina skolēnus uzrakstīt savu vai kāda radnieka dzīvesstāstu, atgādinot, ka nepieciešams ievērot iepriekš pārrunātos nosacījumus, iekļaut iepriekš minētos faktus par cilvēku. Norāda, ka darba apjoms ir 100 līdz 150 vārdi.

(Plkst. 10.42; refleksija)

Skolotājs aicina skolēnus nodot darba lapas, katru no skolēniem minēt vismaz vienu lietu, kas visvairāk palikusi prātā pēc šīs mācību stundas. Tad skolotājs sniedz pozitīvu atgriezenisko saiti par darbu stundā, saka paldies par darbu un atvadās.

Darba lapa – informācijas sistematizēšana, dzīvesstāsts

1. Ar grupas biedriem izvēlies vienu no informācijas kārtošanas veidiem, grupā apspriedieties, pierakstiet, kādas ir tā pozitīvās un negatīvās puses!

Izvēlētais informācijas apkopošanas veids:

Tā “+”	Tā “-”
.	.
.	.
.	.
.	.

Izvēlieties vienu cilvēku no savas grupas, kurš iepazīstinās pārējos klases biedrus ar jūsu apkopoto informāciju!

2. Pieraksti vienu galveno atziņu, kuru guvi, klausoties katras grupas stāstījumā.

_

_

_

_

_

3. Ko nepieciešams ievērot, rakstot tekstu?

4. Kādu informāciju nepieciešams iekļaut cilvēka dzīvesstāstā?

5. Uzraksti savu vai kāda sava radnieka dzīvesstāsta paraugu. Apjoms – 100 līdz 150 vārdi.

Temats, tēma: Personvārds un pareizrakstības normas.

Mērķi:

1. Pilnveidot skolēna zināšanas par pareizrakstības normām, kas attiecināmas uz personvārdu rakstību.
2. Veicināt pašvadītas mācīšanās prasmju attīstību.

Uzdevumi:

- Sniegt ieskatu tajā, kādas pareizrakstības normas ir attiecināmas uz personvārdu un uzvārdu rakstību.
- Rosināt skolēnus līdz šim apkopoto informāciju ievadīt tiešsaistes ciltskokā *geni.com*.

Sasniedzamie rezultāti:

- Skolēns izprot un spēj pareizi pielietot pareizrakstības normas, kas attiecināmas uz personu vārdu un uzvārdu pareizrakstību.
- Skolēns prot pareizi ierakstīt personas vārdu un uzvārdu tiešsaistes ciltskokā.

Atgriezeniskā saite: skolotāja mutiskas uzslavas darba izpildes laikā un mācību stundas noslēgumā. Skolēnu pareizrakstības prasmes tiek vērtētas ar formatīvo vērtējumu.

Metodes, metodiskie paņēmieni: individuāls darbs, ievadot informāciju tiešsaistes ciltskokā.

Mācību līdzekļi: skolotāja sagatavots teorētiskais materiāls, darba lapas.

Nepieciešamās tehniskās ierīces: mobilais telefons vai dators.

Nepieciešamie materiāli: pierakstu klade, rakstāmpiederumi, darba lapas, līdz šim apkopotā informācija par savu ģimeni.

Izmantotie avoti:

- Ministru kabineta 2004. gada 2. marta noteikumi Nr. 114 "Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju". Latvijas Vēstnesis, 36, 05.03.2004. <https://likumi.lv/ta/id/85209>

Mācību stundas norise:

(Plkst. 10.50; ievads) Skolotājs sasveicinās ar klasi. Un iesāk mācību stundu ar stāstījumu: *“Personas vārds un uzvārds ir personas privātās dzīves neatņemama sastāvdaļa, ko personai piešķir piedzimstot. Personai vārdu un uzvārdu dzīves laikā ir iespējams mainīt. Ikvienam ir jāsaprot, ka ir nepieciešams ievērot visas pareizrakstības normas, rakstot personvārdus, jo var raksties dažādi nelāgi pārpratumi, kuriem var būt arī salīdzinoši smagas sekas, piemēram, administratīvā atbildība par neprecīzi aizpildītu amatpersonas deklarāciju. Tādēļ šajā mācību stundā atkārtosim, kādas pareizrakstības normas ir nepieciešams ievērot personu vārdu un uzvārdu rakstībā.”* Skolotājs lūdz skolēnus atbildēt uz jautājumu –, kur var atrast informāciju par to, kā pareizi rakstīt kāda cilvēka vārdu un uzvārdu? (Tiek paredzēts, ka skolēni minēs dažādus variantus, piemēram, mācību grāmatas, interneta resursus.) Tad skolotājs informē skolēnus, ka šodienas mācību stundā skolēni meklēs informāciju par personu vārdu un uzvārdu pareizrakstību Ministru kabineta noteikumos.

(Plkst. 10.55; apjēgšana)

Skolotājs izdala skolēniem darba lapas un aicina viņus iepazīties ar jautājumiem, uz kuriem atbildes meklēs 02.03.2004. MK noteikumos *“Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju”*. Skolotājs rosina uzmanīgi lasīt šos noteikumus, lai varētu veiksmīgi atrast atbildes uz jautājumiem. Ir svarīgi atgādināt, ka pirms ķeras pie noteikumu pētniecības, jāiepazīstas ar noteikumu sākumā dotajiem skaidrojumiem. Skolēni pašvadīti analizē MK noteikumus, darba lapas noslēgumā raksta īso viedokli, kāpēc, viņuprāt, ir nepieciešams normēt personvārdu rakstību un atveidi.

(Plkst. 11.25; refleksija)

Skolotājs lūdz dažus skolēnus brīvprātīgi nolasīt viņu uzrakstītos viedokļus, sniedz atgriezenisko skaiti par uzrakstīto. Lūdz skolēnus nodot darba lapas. Saka paldies par mācību stundu un atvadās.

Darba lapa – personas vārda un uzvārda pareizrakstība

- Atrodi atbildes uz jautājumiem 02.03.2004. MK noteikumos “*Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju*”.

Kas latviešu valodā veido personvārdu sistēmu?

Ko latviešu valodā neiekļauj personvārdā?

Ar ko latviešu valodā izsaka lokāmo personvārdu gramatiskās nozīmes?

Norādi vismaz 4 nelokāmus uzvārdus.

Kā datīvā loka personvārdus ar pamatformas galotni *-us*?

No minētajām vīriešu dzimtes uzvārdu formām izveido sieviešu dzimtes pamatformu, pieraksti klāt vīriešu un sieviešu dzimtes datīva formas.

Jānis Markus - Anna ; Jānim - Annai

Jānis Markuss -

Jānis Egle -

Jānis Klints -

Izpēti piemērus, norādi, kāds likums šeit tiek piemērots.

Cybuļskis - Cibuļskis

Syls - Sils

Pyks - Piks

Grybusts - Gribusts

Uzraksti īso viedokli (apjoms - 80 līdz 100 vārdu) par to, kāpēc nepieciešams normēt personvārdu pareizrakstību.

Vārds un uzvārds baznīcu grāmatās

1. Dodies uz raduraksti.arhivi.lv. Pierēģistrējies. Izvēlies sadaļu “Baznīcu grāmatas”. “Ev. lut.” “Bauskas”. Aplūko sarakstā, kādi reģistri pieejami, tos norādi.
2. Atver četru dažādu laika posmu kristīto reģistrus, piemēram, 1912., 1875., 1835., 1770., pēti kristību ierakstus. Katram gadam norādi pretī biežāk sastaptos, interesantākos vārdus uzvārdus, kādas atšķirības no mūsdienu rakstības esi novērojis.
3. Dodies uz vietni ciltskoki.lv → Personu saraksti → Civilstāvokļa aktu reģistri → KLM (vecais) → Izvēlies Bauskas draudzi. Tur atrodi ziņas par kādu personu. Atrodi šīs personas ierakstu baznīcu grāmatās, izmantojot tur minētās norādes.
4. Ko Tu saproti šīs personas kristību ierakstā? Kas tur rakstīts?

□ Ko Tu secini par personvārdiem baznīcu reģistros?

Skolēnu pētniecības darbu vērtēšanas kritēriji

Informācija par pētījumu:			
Skolēna vārds, uzvārds			
Pētnieciskā darba nosaukums			
Kritērijs	Vērtējuma skaidrojums	Punkti	Komentāri
Pētījuma koncepcija - 15 punkti			
1.1. Darba satura atbilstība virsrakstam	1 – darba saturs atbilst virsrakstam, darba virsraksts ir precīzs 0 – darba saturs neatbilst virsrakstam.		
1.2. Pētījuma virsraksta precizitāte	1 – pētījuma virsraksts formulēts korekti, ievērojot zinātniskā valodas stila prasības, nosaukuma beigās netiek likts punkts 0 – nav ievērota kāda no prasībām.		

<p>1.2. Pētījuma problēmas un aktualitātes apraksts un pamatojums</p>	<p>5 – pētījuma problēma un aktualitāte ir skaidri un saprotami formulēta un pamatota,</p> <p>4 – pētījuma problēma un aktualitāte ir formulēta, bet tā ir tikai daļēji izskaidrota (pamatota),</p> <p>3 – pētījuma problēma un aktualitāte ir formulēta, bet tās pamatojums nav pietiekams,</p> <p>2 – pētījuma problēma un aktualitāte ir neskaidri formulēta un tai trūkst pamatojuma,</p> <p>1 – pētījuma problēma un/vai aktualitāte ir pretrunīgi formulēta un tai trūkst pamatojuma,</p> <p>0 – pētījuma problēma un aktualitāte nav formulēta.</p>		
---	--	--	--

1.3. Pētījuma mērķis	<p>3 – pētījuma mērķis ir skaidri formulēts, atbilst pētījuma problēmai un tas ir sasniedzams,</p> <p>2 – pētījuma mērķis ir formulēts pārāk plaši vai pārāk šauri, tomēr atbilst pētījuma problēmai, un tas ir sasniedzams,</p> <p>1 – pētījuma mērķa formulējums tikai daļēji atbilst pētījuma problēmai, mērķis ir daļēji sasniedzams,</p> <p>0 – pētījuma mērķa formulējums ir pretrunīgs vai arī neatbilst pētījuma problēmai; pētījuma mērķis nav sasniedzams.</p>		
1.4. Pētījuma uzdevumu formulējums	<p>3 – pētījuma uzdevumi ir formulēti skaidri un ļauj sasniegt pētījuma mērķi,</p> <p>2 – pētījuma uzdevumi ir formulēti atbilstoši pētījuma mērķim, bet nav precīzi formulētas veicamās darbības,</p> <p>1 – pētījuma uzdevumi ir tikai daļēji formulēti un pilnībā neaptver visas veicamās darbības, lai sasniegtu pētījuma mērķi,</p> <p>0 – pētījuma uzdevumi nav formulēti.</p>		

<p>1.5. Pētījuma jautājuma formulējums un tā kvalitāte</p>	<p>3 – pētījuma jautājuma formulējums ir analītisks, atbilst pētījuma mērķim un ir izpētāms, 2 – pētījuma jautājuma formulējums ir aprakstošs, atbilst pētījuma mērķim un ir izpētāms. <i>Vai arī</i> – ir izvirzīta hipotēze, bet tā nav teorijā pamatota; hipotēze ir pārbaudāma ar izvēlētajām metodēm, 1 – pētījuma jautājums ir vāji vai pretrunīgi formulēts, tikai daļēji atbilst pētījuma mērķim. <i>Vai arī</i> – ir izvirzīta hipotēze, bet tā nav prasmīgi formulēta, nav pamatota un nav pārbaudāma ar izvēlētajām metodēm; 0 – nav izvirzīts pētījuma jautājums. <i>Vai arī</i> – nav izvirzīta hipotēze.</p>		
<p>2. Literatūras apskats (teorētiskais pamatojums) – maksimums 10 punkti</p>			

<p>2.1.</p> <p>Literatūra s apskats, analīze</p>	<p>6 – demonstrē izpratni par galvenajiem ar pētījuma tematu saistītajiem jēdzieniem un to saistību; saskan ar pētījumam izvirzīto mērķi, pētījuma jautājumu,</p> <p>5 – teorētiskais materiāls ir analizēts augstā līmenī, tekstā katrai idejai ir izvēsta argumentācija, iekļaujot gan argumentu apstiprinošas tēzes, gan kritiku;</p> <p>4 – demonstrē izpratni par galvenajiem ar pētījuma tematu saistītajiem jēdzieniem, tomēr pārāk plaši vai pārāk šauri atspoguļo saistību starp tiem; saskan ar pētījumam izvirzīto mērķi un pētījuma jautājumu.</p> <p>3 – teorētiskais materiāls pasniegts aprakstošā veidā un trūkst izvēstas argumentācijas, ir ievērota nodaļas iekšējā struktūra un loģika;</p> <p>2 – trūkst literatūras apskatam/analīzei nozīmīgas daļas <i>vai arī</i> tikai daļēji tiek atspoguļoti ar pētījuma tematu saistītie jēdzieni, <i>vai arī</i> tie tikai daļēji atbilst pētījuma mērķim un pētījuma jautājumam; teorētiskais materiāls pasniegts kā dažu literatūras avotu konspekts, neanalizējot un neizvēršot nozīmīgākos argumentus; kompilācija, nodaļas iekšējā struktūra un loģika ir vāja;</p> <p>0 – trūkst loģikas <i>vai arī</i> tas neatbilst pētījuma mērķim un pētījuma jautājumam un/vai hipotēzei; teorētiskais materiāls izklāstīts ļoti vājā līmenī un nodaļas ietvaros netiek aplūkotas svarīgākās idejas; trūkst nodaļas iekšējās struktūras un loģikas.</p>		
--	--	--	--

<p>2.2. Literatūras apskata/analīzes rakstīšanā izmantotās literatūras un informācijas avotu kvalitāte un atbilstība pētījumā izvirzītajam mērķim un pētījuma jautājumam</p>	<p>4 – izvēlētā teorētiskā literatūra un informācijas avotu kvalitāte apliecina izpratni par pētījuma tematam atbilstošajiem nozīmīgākajiem darbiem un autoriem, izmantota jaunākā tematam atbilstoša literatūra, zinātniskie pētījumi un publikācijas u.c., 3 – izvēlētā literatūra un informācijas avotu kvalitāte apliecina pietiekamu izpratni par pētāmo jautājumu, izmantoti pētījuma tematam atbilstoši avoti, 2 – izvēlētā literatūra un informācijas avotu kvalitāte tikai daļēji atspoguļo izpratni par pētāmo jautājumu, 1 – izvēlētā literatūra un informācijas avotu kvalitāte nepietiekami atspoguļo izpratni par pētāmo jautājumu, literatūras apskatā maz izmantoti ar pētījuma tematu saistīti avoti; 0 – izvēlētā literatūra un informācijas avotu kvalitāte neatspoguļo izpratni par pētāmo jautājumu. Izmantoti nepiemēroti avoti (piemēram, vispārīgas enciklopēdijas, neakadēmiskas publikācijas u. c.)</p>		
<p>3. Rezultātu analīze – maksimums 18 punktu</p>			

<p>3.1. Iegūto rezultātu apraksts</p>	<p>0-4 punkti</p> <p>4 – loģiskā secībā aprakstīti visi nozīmīgākie rezultāti, kas attiecas uz darba mērķi, pētījuma jautājumu un sasniegti ar izmantotajām pētījuma metodēm, labi pārdomāts rezultātu izklāsta veids (tabulas, attēli).</p> <p>3 - loģiskā secībā aprakstīti visi nozīmīgākie rezultāti, kas attiecas uz darba mērķi, pētījuma jautājumu un sasniegti ar izmantotajām pētījuma metodēm, labi pārdomāts rezultātu izklāsta veids (tabulas, attēli), taču vērojamas dažas nepilnības.</p> <p>2 – aprakstīti galvenie gūtie rezultāti, kas attiecas uz darba mērķi, pētāmo jautājumu, taču tiek pausti vispārināti secinājumi, kas netiek gūti no pētījumā iegūtajiem datiem.</p> <p>1 – vispārināti aprakstīti daži no pētījumā gūtajiem rezultātiem.</p> <p>0 – trūkst pētījuma rezultātu apraksta.</p>		
---------------------------------------	---	--	--

<p>3.2.Rezultātu analīze un interpretācija</p>	<p>0-8 punkti</p> <ul style="list-style-type: none"> · Rezultātu analīze un interpretācija ir balstīta literatūras apskatā un pētījuma rezultātu aprakstā, rezultāti iegūti ievērojot zinātniskās ētikas normas, dati ir kvalitatīvi; · Rezultātu analīze un interpretācija ir loģiska un pamatota; · Ir aprakstītas iegūto rezultātu nepilnības un, iespējams, to skaidrojums; · Tiek norādīti turpmāk veicamo pētījumu virzieni; <p>Ir aprakstīta rezultātu praktiskā nozīmība un pielietojamība.</p>		
--	---	--	--

<p>3.3. Secinājumi</p>	<p>6 – secinājumi ir analītiski, argumentēti, izriet no iegūto rezultātu analīzes un interpretācijas un sniedz pilnīgas atbildes uz izvirzīto pētījuma jautājumu vai hipotēzi;</p> <p>5 – secinājumi ir analītiski, izriet no iegūto rezultātu analīzes un interpretācijas un sniedz nozīmīgākās atbildes uz izvirzīto pētījuma jautājumu;</p> <p>4 – secinājumi izriet no iegūto rezultātu analīzes un interpretācijas un sniedz daļējas atbildes uz izvirzīto pētījuma jautājumu vai hipotēzi;</p> <p>3 – secinājumi izriet no iegūto rezultātu analīzes un interpretācijas, bet nesniedz atbildes uz izvirzīto pētījuma jautājumu vai hipotēzi;</p> <p>2 – secinājumi tikai daļēji izriet no iegūto rezultātu analīzes un interpretācijas (piemēram, ir plašāki, nekā to pieļauj pētījuma rezultāti), secinājumos iekļauti vispārzināmi fakti un teorētiskās atziņas;</p> <p>1 – secinājumi nav balstīti iegūto rezultātu analīzē;</p>		
<p>4. Darba noformējums – maksimums 10 punktu</p>			

<p>4.1. Darba noformējums (noformējuma atbilstība prasībām; teksta formatējums; attēlu, tabulu noformējums)</p>	<p>5 – darba noformējums pilnībā atbilst prasībām, 4 – darba noformējumā sastopamas atsevišķas noformējuma kļūdas, kas nemazina darba kvalitāti, 3 – darba noformējumā ir kādas tipiskas noformējuma kļūdas; 2 – darba noformējumā ir daudz noformējuma kļūdu, 1 – darba noformējuma kļūdas būtiski mazina darba kvalitāti; 0 – darba noformējums neatbilst prasībām.</p>		
<p>4.2. Pareizrakstība un zinātniskais valodas stils</p>	<p>5 – darbā ir korekti ievērots zinātniskās valodas stils, nav pareizrakstības kļūdu, 4 – darbā kopumā ir ievērots zinātniskās valodas stils, ir atsevišķas pareizrakstības kļūdas, taču ne vairāk kā 3. 3 – darbā ne visur ievērots zinātniskās valodas stils, ir atsevišķas pareizrakstības kļūdas (no 4 līdz 10); 2 – darbā nav ievērots zinātniskās valodas stils, ir daudz pareizrakstības kļūdu; 1 – darbs ir grūti lasāms un uztverams, ir daudz pareizrakstības kļūdu; 0 – darba tekstu nav iespējams uztvert.</p>		

5. Pētnieciskā darba aizstāvēšana - maksimums 22 punkti			
5.1. Saturs	<p>0–10 punkti</p> <p>*Saturā iekļautā informācija atklāj pētījuma būtību un aktualitāti.</p> <p>*Stāstījumā ir atlasīta būtiskākā informācija; stāstījums ir secīgs un loģisks.</p> <p>*Prezentācija ir viegli uztverama, informācija norādīta zinātniskās valodas stilā.</p> <p>*Prezentācijas noformējums ir radošs, tomēr netraucē uztvert prezentācijas saturu, izceļ un niansē būtiskāko informāciju prezentācijā.</p>		
5.2. Uzstāšanās	<p>0–8 punkti</p> <p>Uzstāšanās ilgums atbilst laika limitam; uzstāšanās ir loģiska, pārlicinoša, ievērots zinātniskās valodas stils.</p>		
5.3. Jautājumu uzdošana un atbildēšana	<p>0–2 punkti</p> <p>Skolēns spēj loģiski un pārlicinoši atbildēt uz skolotāja un klases biedru visiem jautājumiem;</p> <p>Iedziļinās klases biedru stāstītajā, uzdod jēgpilnus jautājumus.</p>		